

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİLERİN AB- TÜRKİYE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Erol NAGAŞ¹

Öz: Bu çalışmanın temel amacı, Suriye İç Savaşı sonrası Türkiye'ye gelen Suriyelilerin Türkiye-Avrupa Birliği (AB) diplomatik ilişkilerine etkileri olup olmadığını ve varsa bu etkilerin ne yönde olduğunu incelemektir. Bu çerçevede literatür taraması yapılmış, raporlardan yararlanılmış ve vaka analizi yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'ye gelen Suriyelilerin Türkiye-AB diplomatik ilişkilerine etkilerini inceleyebilmek için Suriye İç Savaşı'nın başladığı 2011'den sonraki Türkiye-AB ilişkileri ile 2011 öncesi Türkiye-AB ilişkileri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'ye gelen Suriyelilerin demografik bir güç olarak görülüp, bu açıdan Türkiye ve AB diplomatik ilişkilerine etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etki, AB ve Türkiye tarafından, Türkiye'deki Suriyelilerin çıkarlar ve reel politik bağlamında değerlendirilmeleri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Daha net ortaya koymak için durum çalışması yapılmış, Geri Kabul Anlaşması ve vize serbestisi gibi konularda tarafların tutumları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye-AB İlişkileri, Suriyeliler, Ulusal Çıkar, Reel Politik, Geri Kabul Anlaşması.*

Article Category: Political Science / International Relations

Date of Submission: 01.10.2024

Date of Acceptance: 20.12.2024

---

¹ Bağımsız araştırmacı.
Email: nagaserol@gmail.com.
ORCID: [0000-0002-3028-007X](https://orcid.org/0000-0002-3028-007X).

THE IMPACT OF SYRIAN REFUGEES ARRIVING IN TÜRKİYE AFTER THE SYRIAN CIVIL WAR ON EU-TÜRKİYE DIPLOMATIC RELATIONS

Abstract: The main purpose of the study is to examine whether Syrians who came to Türkiye after the Syrian Civil War had an impact on Türkiye-EU diplomatic relations, and if so, in what direction these effects were. In this context, literature review was conducted, reports were used, and case analysis method was used. In order to examine the effects of Syrians coming to Türkiye on Türkiye-EU diplomatic relations, Türkiye-EU relations after 2011, when the Syrian Civil War started, were compared with Türkiye-EU relations before 2011. As a result of the research, it was concluded that Syrians coming to Türkiye are seen as a demographic force and in this respect, they affected the diplomatic relations between Türkiye and the EU. This impact emerges in line with the evaluation of Syrians in Türkiye by the EU and Türkiye in terms of their interests and realpolitik. To make it clearer, a case study was conducted and the attitudes of the parties on issues such as the Readmission Agreement and visa liberalization were examined.

Keywords: *Türkiye-EU Relations, Syrians, National Interest, Realpolitik, Readmission Agreement.*

Giriş

Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri, her zaman Türk dış politikasının en önemli konularından birisi olmuştur. AB üyesi olma çalışmaları, Türkiye'yi ekonomi ve insan hakları başta olmak üzere birçok konuda ileri taşıma çabasının önemli bir aşaması olagelmıştır. AB açısından da, Türkiye gibi yüksek nüfuslu bir ülkenin AB'ye katılması her zaman Birlik içinde çeşitli tartışmalara neden olmuştur. 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile başlayan Türkiye-AB ilişkileri, her zaman çıkarlar ve reel politik çerçevesinde ilerlemiştir. Dönem dönem reel politik gerçekler değişse de, bu ilişkide Türkiye her zaman ulusal çıkarları, AB ise Birlik çıkarları çerçevesinde hareket etmiştir. Özellikle 1999 Helsinki Zirvesi ile beraber Türkiye'nin aday devlet statüsüne yükselmesinin ardından Türkiye-AB ilişkileri Kıbrıs konusu çerçevesinde şekillenmiş, 2011'de Suriye İç Savaşı'nın başlaması ve buna bağlı olarak göçmen akınının ortaya çıkmasıyla ise Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs konusu ağırlığını kaybederek yerini göçmen akını konusuna bırakmış, ilişkiler de daha çok bu temelde şekillenmiştir.

Araştırma, Suriye'de 2011'de başlayan iç savaşın bir sonucu olarak ortaya çıkan ve Türkiye'de yoğunlaşan Suriyeli göçlerinin AB ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilere etkisini, her iki tarafın da göçü hangi stratejiler çerçevesinde ele alarak diplomatik ilişkilerde ne tür avantajlar elde etmeye çalıştığını ortaya koyarak incelemeyi amaçlamaktadır.

Elbette ki, farklı dönemler ve farklı koşullar, ilişkilerin yönetimi sürecinde tarafların çıkarlarını ve reel politik gerçeklerini değiştirmiş; bu nedenle taraflar her dönemde farklı öncelikler ve farklı çıkar hesapları yaparak politikalarını değiştirmek durumunda kalmışlardır. Türkiye-AB ilişkileri incelendiğinde, Türkiye'nin 2005 Lüksemburg Hükümetler Arası Konferansı'nda üyelik müzakerelerine başlaması ve 2011'de Suriye İç Savaşı'nın patlak vererek Türkiye'ye göçmen akınının ortaya çıkması arasında, Türkiye-AB ilişkilerinin daha ziyade Kıbrıs konusu etrafında şekillendiği görülmüştür. Bu makalenin savunduğu iddia, 2011

Suriye İç Savaşı ve bunun bir sonucu olan göçmen akınının ardından Türkiye-AB ilişkilerinin merkez noktasını göçmen akınının oluşturmuş olduğudur. Hem var olan literatür, hem de söylem ve raporlar incelendiğinde, dönemler bazında mevcut durum ve politik gerçekler değiştikçe, her iki tarafın da çıkarlarını ve reel politliğini buna göre belirlemekte olduğu, ancak temelde izlenen çıkar politikalarının değişmediği görülmüştür. Bu ilişkide, her iki taraf için de değişmeyen şey çıkarların maksimize edilmesidir. Bu çıkarlar, Türkiye için üyelik müzakerelerinin hızlandırılması ve olumlu bir şekilde sonlandırılması ve vize serbestisi gibi konular olurken, AB için Gümrük Birliği gibi anlaşmalarla ekonomik etki alanını genişletmek, bunu yaparken de ekonomik ve siyasi nedenlerle Türkiye'nin üyelik müzakerelerini devam ettirmek olarak örneklendirilebilir. Bu bağlamda, her iki taraf da genelde reel politik güdülerle hareket etmektedir.

Bu makalede, reel politik kapsamında, Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel süreci ele alınmış ve ilişkilerin gelişimi aşama aşama ortaya konulmuştur. Çalışmanın temel amacı, özellikle 2011 Suriye İç Savaşı ve göçmen akınının Türkiye-AB ilişkilerine etkisinin çıkarlar ve reel politik kavramları çerçevesinde analiz edilmesidir. Bu doğrultuda, çalışmanın ilk kısmında tanımlar yapılarak ve kavramsal çerçeve çizilerek araştırma yöntemi hakkında bilgi verilmiş, bu sayede hem makalenin teorik altyapısı oluşturulmuş, hem ulus, ulus-devlet, ulusal çıkar, reel politik, Makyavelizm, pragmatizm, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, geçici koruma statüsü (GKS) ve uluslararası göçmen sözcükleri açıklanmış, hem de çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında, "Türkiye-AB Diplomatik İlişkileri: Başlangıçtan 2000'e" kısmında, Türkiye-AB ilişkileri çıkarlar ve reel politik kapsamında örnek olarak alınmış, ilişkilerin başlangıç noktası olan 1963 Ankara Anlaşması'ndan Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonuna kadar olan dönem analiz edilmiştir. Bu dönem, özellikle Kıbrıs konusunun gündeme gelmeye başladığı ve ileride ilişkileri kökünden etkileyecek olduğunun anlaşıldığı dönem olması itibarıyla oldukça önemlidir. Makalenin

üçüncü bölümü olan “2000’ler ve Kıbrıs Konusu” bölümünde, 1999 Helsinki Zirvesi’nin ardından ve 2011 Suriye İç Savaşı’ndan önce Türkiye-AB ilişkileri ele alınmıştır. Bu dönemde özellikle Kıbrıs konusu ilişkilerin merkezine oturmuş, her iki taraf da çıkarlarını ve reel politikasını bu konu çerçevesinde geliştirmiştir. Bu bağlamda, AB tarafı Türkiye’nin AB üyeliği için Kıbrıs konusunun çözülmesini bir ön koşul haline getirmiş, Türkiye ise kendi ulusal çıkarları açısından Kıbrıs konusunda taviz vermekten kaçınmıştır. Özellikle bazı fasılların bloke edilmesi ve açılmaması doğrudan Kıbrıs konusu ile ilişkilidir. Bu bölümde, bu iddialar detaylıca tartışılmıştır. Son bölüm olan “2011 ve Türkiye’deki Suriyeliler: Türkiye-AB Diplomatik İlişkilerinde Odak Kayması” bölümünde ise, çalışmanın ana konusu olan Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinde göçmen akınının etki iddiaları önceki bölümlerle ilişkilendirilerek, teori ve ikincil veri destekleriyle (ifadeler, raporlar vb.) ortaya konulmuştur.

Bu makalede, Kıbrıs konusunun Türkiye-AB ilişkilerinde göçmen akınıyla birlikte önceliğini kaybetmiş olduğu savunulmuş, Suriye İç Savaşı’nın ardından Türkiye-AB ilişkilerinde merkez noktasının göçmenler olduğu iddia edilmiş ve önceki bölümlerde bu iddia vurgulanmıştır. Bu bölümde hem Türkiye, hem de AB tarafının özellikle Suriyeli göçmenleri diplomatik ilişkilerinde nasıl kullandığı reel politik teorisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada, Suriyelilerin etkisi bakımından zaman sınırı olarak 2011-2024 dönemi ele alınmıştır. Bunun nedeni, Suriye İç Savaşı’nın 2011 yılında başlaması ve Suriyelilerin Türkiye’ye toplu halde göçünün bu tarihler arasında olmasıdır. Mekân sınırı olarak ise diğer bölgelerden gelen göçler değil, sadece Suriye’den gelen göçler alınmıştır. Mekân sınırı olarak sadece Suriye’nin alınmasının nedeni ise aynı dönemde İran, Afganistan, Pakistan ve Afrika gibi yerlerden de küresel ölçekte göçmen akınları olsa da, Türkiye’de özellikle Suriyeli göçünün yoğunlaşmış olmasıdır. İkincil veri analizi yapılmış olsa da, maddi ve zaman sıkıntısı sebebiyle uzman görüşleri alınamamıştır. Sonraki çalışmalarda, uzman görüşlerinin mülakatlarla alınıp analiz edilerek bu sonuçlarla karşılaştırılması önerilir.

Bu makalenin temel araştırma soruları; “Suriye İç Savaşı sonucunda ortaya çıkan ve Türkiye’de yoğunlaşan GKS kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkiler üzerinde bir etkisi var mıdır?” ve “Eğer varsa bu etki Türkiye ve AB tarafından diplomatik ilişkilerde ne yönde ele alınmaktadır?” şeklindedir.

1. Tanımlar, Kavramsal Çerçeve ve Araştırma Yöntemi

Ülkelere baktığımızda, diplomatik ilişkiler açısından ilişkilerin yönetim sürecinin her aşamasında reel politik kavramı ön plana çıkar. Örneğin, 1963’te Ankara Anlaşması ile başlayan Türkiye-AB ilişkileri, her zaman iki taraf için de çıkarlar gözetilerek devam ettirilmiştir. Çıkarların gözetilmesi, 3 Ekim 2005 tarihindeki Lüksemburg Hükümetler Arası Konferansı’nda Türkiye ile AB arasında üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte kendini iyice belli etmiş; özellikle bu tarihten sonra, fasılların açılması ve sürdürülmesi konusunda da çıkarlar ön plana çıkmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonucu ortaya çıkan göç hareketi, son zamanlarda Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Bu makalede, uluslararası göç hareketleri bağlamında Türkiye-AB ilişkileri incelenecek, her iki tarafın da dış politika adımları “*reel politik*” kavramı çerçevesinde analiz edilecektir. Makalenin bu ilk bölümünde, ulus, ulus-devlet, ulusal çıkar, reel politik, Makyavelizm, sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, GKS ve göçmen tanımları tartışılıp çalışmanın yönteminden bahsedilecektir.

1.1. Ulus, Ulus-Devlet, Politika ve Çıkarlar

Ulus, modern zamanlara ilişkin ve yine modern zamanlar ile anlamlandırılabilir bir olgudur. Ulus kavramı, sosyolojik ve siyasal açılardan tanımlanabilir. Tek bir tanım üzerinde anlaşma olmasa da, sosyolojik bakış açısıyla ulus, ortak egemenlik ve kültür alanı üzerinde yer alan ekonomik, siyasal ve kültürel yapıların birbirine kenetlenmesiyle birlikte yerel kültürlerin standart bir hale gelerek merkezi yönetim tarafından destek gören üst bir kültürle bağlanması olarak tanımlanabilir. Siyasal olarak tanımlamak gerekirse ise, ulus, diğer

ulusların bakış açısıyla siyasal bir kişi, aynı zamanda kişiler topluluğu olarak meydana getirilen bir grup olarak ifade edilebilir. Michel Foucault, zaman içerisinde artık devletin kendisini anlatan taraf olmaktan çıktığını, bunun yerine ‘ulus’un tarih anlatısının nesnesi olarak ortaya çıktığını iddia etmektedir. Sınıf, milliyet ve ırk gibi kavramlar ise ‘ulus’un etrafında kendi kendine ortaya çıkacaktır.²

Modern devlet anlayışını ‘Mutlakiyetçi Devlet’ ve ‘Ulus-Devlet’ olmak üzere iki ayrı döneme ayırmak mümkündür. Mutlakiyetçi dönemde akli esas alma ve meşruiyet ön plana çıkıp gelişim gösterir; ancak mutlakiyetçi devletin ulus-devletten en önemli farkı toplumsal birliğin ulusa değil, Krala sadakat ilkesine dayanması ve kültürel bütünleşme siyasetinin sistematik olmamasıdır. Daha sonra burjuva sınıfının kuvvetlenmesi ve aydınlanma normlarının monarklar tarafından kabul edilmesi, mutlakiyetçi devletin ulus-devlete evrilmesinin önünü açmıştır.³

Ulus-devletlerin ortaya çıkışı ise 1648 tarihli Westphalia Barış Antlaşması ile olmuştur.⁴ 1789 Fransız İhtilali ile cisimleşen ulus-devlet, egemenliğin yurttaşlar adına devlette toplanması şekline bürünmüştür. 1789 Fransız İhtilali’nin ardından monarşinin yıkıldığı, bunun yerine ortak değerleri paylaşan bir topluluk olan ulusun kurduğu ve yetkilerini tanımladığı ulus-devlet modelinin ortaya çıktığı görülmektedir.⁵ Bu anlamda ulus ve ulus-devlet kavramları ayrılmaz ve birbirini besleyen unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde genel olarak ulus-devlet, refah politikaları ile yurttaşlarını koruyan ve belirli sınırlar dahilinde tüm ilişkileri yasama faaliyetleri kapsamında düzenleyen bir siyasi oluşum

---

² Rıfat Aydın (2018), “Ulus, uluslaşma ve devlet: Bir modern kavram olarak ulus devlet”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı: 1, s. 232.

³ H. Gökçe Zabunoğlu (2018), “Günümüzde ulus-devlet”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 1, ss. 547-548.

⁴ Neslihan Sayıcı (2023), “Ulus devlet tarih sahnesine neden geç çıktı?”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 1, s. 63.

⁵ Berrin Koyuncu Lorasdağı “Ulus-devlet”, TÜBİTAK, Erişim Tarihi: 05.06.2024, Erişim Adresi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ulus_devlet.

olarak tanımlanabilir.⁶ Ancak özellikle 21. yüzyıldan itibaren, ulus-devletler giderek kamu hizmetlerinde kısıtlamaya gitmekte ve refah devleti görünümünden uzaklaşmaktadırlar. Bilhassa kamu hizmetlerinin en bilinenlerinden olan sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin sağlanmasında, yoğun göç alan ülkelerde yaşanan ve genel olarak nüfusun artmasından kaynaklanan aksamalar, toplum içinde huzursuzluklara neden olabilmektedir. Bu durum, yukarıda yapılan tanımdaki ‘refah politikaları’ kavramıyla ilgili eksiklikler yaşanmasına ve ulus-devletin tanımından sapmaya sebep olur.

Tarihsel süreç içerisinde toplumların dönüşümü, mutlakiyetçi devletlerin ortadan kalkmasını ve ulus-devletlerin ortaya çıkışını desteklemiştir. Literatürde, ulus-devletlerin dış politikalarını belirlerken, gerçekte ya da söylem düzeyinde, ulusal çıkarı esas alıp almadığı üzerine tartışmalar yürütülmektedir. Örneğin, reel politik söylemi, bir ideal ya da teoriden bağımsız, mevcut gerçeklere uygun şekilde politika üretip sonuç alma anlamında kullanılır. Reel politik yaklaşıma göre mevcut gerçekler tektir; ulusal çıkarlar nettir ve politika uygulayıcıları tarafından bilinir ve korunurlar. Bu makalede de reel politik yaklaşım kullanılacak ve ulus-devletlerin dış politika yapım sürecinde ulusal çıkarları koruduğu varsayılarak analizler yapılacaktır.

Örneğin, dış politika sürecini açıklayan teorisyenlerden Hans Morgenthau’ya göre, uluslararası siyasette temel amaç güç mücadelesi ve güç arayışıdır. Morgenthau, ulusal çıkarı ‘güç’ kavramı ile tanımlamıştır ve realist yaklaşımın odak noktasına da bu kavramı koymuştur. Ancak Morgenthau, bu kavramın tam olarak ne anlama geldiğini açıklayamamıştır. Nitekim Holsti, Morgenthau’nun bu kavramı aynı anda bir ilişki çeşidi, uluslararası siyasetteki en temel amaç ve istenilen eylemlerin ortaya çıkarılabilmesi için

---

⁶ Vedat Eriş & Hasan Yazıcı (2019), “21. Yüzyılda Ulus Devletin Bağımsız Siyaset Belirleme Gücü: Türkiye Cumhuriyeti Örneği”, *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 4, s. 246.

amaca yönelik her türlü araç gibi birbirinden farklı ve belirgin olmayan yollarla kullanmasını eleştirmiştir.⁷

Henry Kissinger ise, ünlü *Diplomasi* kitabında ‘ulusal çıkar’ kavramının kökenini 17. yüzyıl Fransa’sına kadar götürmektedir. Kissinger’a göre “*raison d’état*” (ulusal çıkar) kavramı, 1624-1642 yılları arasında Fransa Başbakanı olan Armand Jean Du Plessis tarafından ortaya atılmıştır. Aynı zamanda bir Kardinal olan Plessis (Kardinal Richelieu), *raison d’état* kavramını Fransız politikasının geçerli ilkesi haline getirmiş ve Ortaçağ evrensel ahlaki ilkelerinin yerini almasını sağlamıştır. Richelieu’nün bunu yaparken amacı Kutsal Roma İmparatorluğu ve Habsburg Hanedanı’nın Avrupa’ya egemen olmasını engellemektir. Kissinger, koyu Katolik olan ve dış politikasını belirlerken Katolik inancına sıkı sıkıya bağlı kalan Habsburg Hanedanı’na karşı mücadele ederken *raison d’état* kavramının Richelieu’ya çok daha esnek bir hareket alanı sağladığını ifade etmiştir.⁸

Gerek Morgenthau, gerekse Richelieu’nün ulusal çıkar kavramı açıklamaları incelendiğinde, kavramın “*ulusların çıkarlarını, değerlerini ve kimliklerini korumak için gereken şekilde hareket etmesi, gereken ortaklarla ittifak yapması*” şeklinde tanımlanabilmesi mümkündür. Bunu özellikle Roma Kilisesi’nin bir Kardinali olmasına karşın Richelieu’nün Kutsal Roma İmparatorluğu karşısında Protestan prensliklerine yardım etmesi hareketinde görmek mümkündür. Bu örnekte, Richelieu, Fransa’nın ulusal çıkarını Kutsal Roma İmparatorluğu’nun düşmanlarına yardımda bulunarak Habsburg Hanedanı’nı zayıflatmakta görmüş ve bu nedenle kendisi de Katolik olmasına karşın Protestan yönetimlerle ortaklık yapmaktan çekinmemiştir.⁹

Reel politik, “*aktörlerin gerek ulusal çıkarlarını gözetme sürecinde, gerek dış politika üretim süreçlerinde, gerekse de dış politika hedeflerine ulaşma sürecinde ve tüm bunlara ulaşmak*

⁷ Haluk Özdemir (2008), “Uluslararası ilişkilerde güç: Çok boyutlu bir değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 63, Sayı: 3, s. 116.

⁸ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, Ankara: Panama Yayıncılık, ss. 49-50.

⁹ A.g.e., s. 52.

için gerekli olan araçları kullanırken, ahlaki ve etik değerleri ve kanunları göz ardı ederek hareket etmeleri”¹⁰ şeklinde tanımlanabilir.

Uluslararası ilişkilerin en önde gelen teorilerinden biri olarak kabul edilen ve aynı zamanda reel politik kavramının da temelini oluşturan Realizm (Gerçekçilik) ise, devletlerin, diğer bir deyişle uluslararası ilişkilerin aktörlerinin, kendi doğaları gereği ulusal çıkarlarını maksimize etmek (en üst düzeye çıkarmak) istediğini öne sürmektedir.¹¹ Tanımdaki dikkat çeken noktalar, ulusal çıkarların her şeyin önünde tutulması, ayrıca ulusal çıkarları güderken gerektiğinde etik değerler ve yasaların göz ardı edilebilmesidir. Bu durum, ulusal çıkar ve reel politik kavramlarının aralarındaki sıkı ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Örneğin, Henry Kissinger, *Diplomasi* kitabında Otto Von Bismarck’ın 19. yüzyılda Almanya’yı birleştirirken ve Avrupa’da hâkim güç yaparken reel politik kavramını nasıl ustaca kullandığını anlatmaktadır. Bismarck, Metternich felsefesinin devamı olarak liberalizme saldırmış, ancak bunu yaparken bir farklılık göstermiştir. Metternich, Prusya ve Avusturya’nın ‘muhafazakârlık’ bağlamında birbirlerine destek olarak liberal demokratik eğilimleri yenebileceğini savunurken, Bismarck Prusya’nın bunu tek taraflı dayatmalar yoluyla yapabileceğini düşünmüştür. Bunu da sadece Prusya’nın saf gücüne dayanarak yapmıştır. Bu nedenle, Bismarck döneminde Habsburg hanedanı, Richelieu döneminde yaşadığı sorunun aynısını yaşamıştır. Bu sorun, Bismarck’ın da tıpkı Richelieu gibi hiçbir ahlak sistemiyle bağlı olmayan bir politika izlemesidir.¹² Bu durum, reel politik kavramını ustaca kullanan Bismarck’ın, o dönemde bu kavramın doğasını kavrayamayan ve muhafazakâr politikalara saplanan diğer Avrupa ülkelerinin yönetimlerini nasıl felce uğrattığını göstermektedir.

---

¹⁰ Nilay Tunçarslan (2018), “Uluslararası sorunların çözümünde normatif ve reel politik araçların karşılaştırmalı bir analizi: İran ve Suriye krizinde Türkiye’nin arabuluculuğu”, *International Journal of Political Science and Urban Studies*, Cilt 6, Sayı: 2, s. 77.

¹¹ A.g.e.

¹² Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 109.

Kendisi de reel politik kavramının 20. yüzyıldaki en önemli temsilcilerinden olan Henry Kissinger, ulusal çıkar (*raison d'état*) kavramının Bismarck döneminde değişim geçirerek reel politik haline geldiğini düşünmektedir. Reel politik, tamamen ulusal çıkarlar ve güç hesabı kavramları üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla, reel politik, ülkelerin dış politikalarını belirlerken amaca ulaşmak için her ne gerekiyorsa onu yapmalarını öngören bir kavram haline gelmektedir.¹³

Bunun tarihteki en somut örneklerinden biri de Richelieu'nün hamleleridir. Richelieu, bir Kardinal, yani kilisenin bir Prensi olduğu için, teoride Ferdinand'ın Katolik inancını eski haline getirme girişimini desteklemesi gerekirdi. Buna karşın, Richelieu, ulusal çıkar kavramına sadık kalarak Fransa'nın ulusal çıkarlarını Katolik inancının üzerinde tutmuş ve Habsburg Hanedanı'nın Katolik inancını yeniden resmileştirme girişimini Fransa'nın jeopolitik konumuna bir tehdit olarak görmüştür. Ona göre, bu hamle dini bir eylem değil, Fransa'yı ikincil bir konuma düşürmek için yapılmış stratejik bir hamledir.¹⁴ Bu durum, ulusal çıkarların her şeyin üzerinde tutulmasına bir örnektir.

Ulusal çıkar ve reel politik kavramları ile birlikte ele alınabilecek bir diğer kavram ise Makyavelizm'dir. Makyavelizm, iktidarı ele geçirmeyi, bunun da ötesinde iktidarı elde tutmayı nihai hedef olarak gören bir anlayıştır. Makyavelizm'e göre, halka, devletin devamlılığını ve bekâsını sağlaması için güçlü olması gerektiği, bu amaçlara ulaşabilmek için de her tür yöntemin ve yolun kullanılabileceği anlatılmalıdır. Halkı ikna etmenin yolu, iktidarı kazanmanın ve iktidarda kalmanın yöneticinin çıkarına olmadığı, tersine devletin bekâsını sağlamaya yaradığının halka anlatılmasıdır.¹⁵ Niccolo Machiavelli (Makyavel), uluslararası ilişkiler özelinde bir teori geliştirmemiştir; ancak tutarlı bir akıl yürütme yoluyla uluslararası

---

¹³ Mücahit Dizman (2024), "Diplomasi", *Tarih Kritik Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 1, s. 86.

¹⁴ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 50.

¹⁵ Coşkun Can Aktan (2022), "Makyavelizm, Herestetik ve politik manipülasyon sanatı kamu tercihi perspektifinden 'iyiliksever despot' ve iktidar hırsı", *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 2, s. 128.

ilişkiler alanında Realizm yaklaşımının ortaya çıkmasında önemli bir yer edinmiştir.¹⁶ Bu anlamda, Makyavelizm, reel politik kavramının temelini teşkil eden Realizm düşüncesinin de kaynaklarından bir tanesidir. Türkiye-AB arasındaki diplomatik ilişkilere bakıldığında, Realizm'in aktörler tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Uluslararası ilişkilerde kullanılan ve bu makalede de yer edinen bir diğer kavram ise 'pragmatizm'dir. Sözlük anlamıyla, pragmatizm, bir teori veya düşüncenin değerinin onun sağladığı fayda ve işe ne kadar yaradığıyla, diğer bir deyişle teori veya düşüncenin değerinin uygulamadaki sonuçlarıyla değerlendirilmesi gerektiğini öne süren bir düşünce biçimidir. Pragmatizm'in kurucularından Charles Sanders Peirce'a göre, bir düşüncenin anlamı onun uygulamadaki sonuçlarında yatmaktadır. William James, düşüncelerin doğruluğunu uygulamadaki sonuçlar ve sağladığı yararların belirlediğini söylerken, John Dewey Pragmatizm kavramının politika alanına uygulanmasını sağlamıştır. Dewey, toplumun ve demokrasinin pragmatik değerler üzerine kurulmasını gerektiğini söylemiştir. Türkiye-AB ilişkileri açısından bakıldığında, özellikle AB tarafının ilişkilerde pragmatist bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.¹⁷

Bu makalede, ulusal çıkarların ve güç hesabı kavramının günümüzdeki örneklerinden birisinin Türkiye ile AB arasında yapılan pazarlıklarda kendisini gösterdiği iddia edilecek ve durum/vaka çalışması olarak Türkiye-AB ilişkilerine odaklanılacaktır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde, özellikle Türkiye'nin AB'nin vize serbestisi ve katılım müzakerelerinin hızlandırılması konularında verdiği sözleri tutmaması üzerine, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarıyla ülke içerisindeki göçmenleri Yunanistan sınırına yönlendirmesi ve açıkça 'demografik bir gücü' pazarlıklarda baskı aracı olarak kullanması reel politik açıdan çok önemli örnekler olarak analiz edilecektir.

---

¹⁶ İbrahim Kurnaz & Yasin Avcı (2024), "Machiavelli ve realist uluslararası ilişkiler teorisi", *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, Cilt 5, Sayı: 1, s. 107.

¹⁷ İstanbul Gedik Üniversitesi, "Pragmatizm nedir?", Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://uzemigunsem.gedik.edu.tr/pragmatizm-nedir>.

1.2. Sığınmacı, Mülteci, Şartlı Mülteci, GKS ve Uluslararası Göçmenler

Sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, GKS ve uluslararası göçmen tanımları, sıklıkla birbirine yerine kullanılarak anlam karmaşasına yol açmaktadır. Bu tanımların her biri farklı yasal statülere ve dolayısıyla farklı yasal sonuçlara sahiptir. Bu nedenle, sözcüklerin doğru kullanımı açısından her biri ayrı ayrı tanımlanacaktır.

Sığınmacı; gerekli ulusal ve uluslararası belgeleriyle bir ülkeye mültecilik statüsü için başvuru yapmış ve bu başvurusunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Eğer mültecilik başvuruları olumsuz sonuçlanırsa, sığınmacı statüsündeki kişiler ülkeden ayrılmak durumundadırlar. Ayrıca kendilerine insani nedenler ya da diğer nedenlerle ülkede kalmaları için izin verilmemişse, söz konusu kişiler ülkede düzensiz bulunan diğer yabancılarla aynı statüde görülecek ve sınır dışı edilebileceklerdir.¹⁸

Mülteci tanımı ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'nun 61. maddesinde şöyle yapılmaktadır: *“Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan olaylar sebebiyle; dini, ırkı, uyruğu, politik düşünceleri ya da belli bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle eziyete uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı bulunduğu ülkenin dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanmayan ya da faydalanmak istemeyen yabancılarla bu tür olaylar neticesinde önceden hayatını sürdürdüğü ikamet ülkesinin dışında yer alan, bu ülkeye dönemeyen ya da dönmek istemeyen vatansızlar.”*¹⁹

Bu noktada şartlı mülteci ve mülteci tanımları iç içe geçmektedir; çünkü şartlı mülteci de ırkıdan, tabiatından, belli bir gruba üye olması veya dini/politik düşüncesi nedeniyle kötü muameleye maruz kalabilecek ve bu nedenden korku yaşayan yabancılara verilecek statü olarak tanımlanmaktadır. Şartlı mülteci ile mülteci arasındaki fark ise, bahsedilen olayın

¹⁸ Bülent Çiçekli (2009), *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü, s. 49.

¹⁹ *T.C. Resmî Gazete* (2013), “KANUN: YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU”, No: 28615, 11.04.2013, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>.

Avrupa ülkeleri dışındaki bir ülkede gerçekleşmiş olmasıdır. YUKK 62. maddede düzenlenen şartlı mülteci tanımına göre, şartlı mülteci üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de bulunmasına izin verilmektedir.²⁰ Türkiye, YUKK 62. madde gereği, “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle*” gelen kişileri “*şartlı mülteci*” olarak değerlendirmektedir.

GKS ise YUKK 91. maddede tanımlanmaktadır. Buna göre; ülkesini terk etmeye zorlanmış, terk ettiği ülkeye geri dönüş yapamayan, geçici ve acil koruma edinmek için kitlesel şekilde sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızdan giren yabancı kişilere geçici koruma sağlanabilir. Söz konusu şahısların Türkiye’ye kabul edilmesi, Türkiye’de kalması, yükümlülük ve hakları, Türkiye’den çıktıklarında izlenecek prosedürler, kitleler halindeki hareketler karşısında alınacak önlemlerle ulusal kurum ve kuruluşlar ile bunların uluslararası benzerleri arasındaki iş birliği ve eşgüdüm, taşra ve merkezde görev yapacak kurum ve kuruluşların vazife ve yetkilerinin belirlenmesi gibi konular Cumhurbaşkanı eliyle çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenecektir.²¹ Bu tanımdaki en dikkat çekici kısım ‘kitlesel hareketler’ kısmıdır. Buna göre, ancak kitlesel hareketler halinde gelen kişiler GKS’ye kabul edilecek, bireysel gelişler bu statüde değerlendirilmeyecektir.

Göçmen tanımının ise uluslararası ölçekte kabul edilmiş evrensel bir karşılığı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), göçmen tanımını, “*nedeni olsun ya da olmasın, gönüllü ya da gönülsüz olarak, düzenli ya da düzensiz göç yollarıyla, bir yıldan uzun süreyle yabancı bir ülkede ikamet eden kişi*”²² şeklinde yapmaktadır. Bu makalede Suriye’den gelenler için Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler (GKSS) tanımı kullanılacaktır.²³

---

²⁰ A.g.e.

²¹ A.g.e.

²² Mehmet Fansa (2021), “Kimim ben? Göçmen, sığınmacı, mülteci, yabancı, vatansız ve geçici koruma: Türkiye’deki Suriyeliler”, *Antakiyat*, Cilt 4, Sayı: 2, s. 296.

²³ ILO (2023), “Hayata fırsat”, Erişim Tarihi: 26.03.2024, Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_867026.pdf.

1.3. Araştırma Yöntemi

Bu makalede nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, literatürde yer alan teoriler ve çalışmalardan, ayrıca beyanlar ve konuyla ilgili raporlardan yararlanılarak, Türkiye'deki Suriyelilerle Türkiye-AB diplomatik ilişkileri arasındaki bağlantı analiz edilmiştir. Analiz içinse, önemli dönüm noktaları odak noktalar olarak seçilmiş ve bu odaklar çevresinde, liderlerin açıklamaları/beyanları reel politik çerçevesinde kullanılmıştır. Böylece, Türkiye'deki GKSS'nin Türkiye-AB arasındaki diplomatik ilişkilere etkileri olup olmadığı ve varsa nasıl etkileri olduğu reel politik teorisi ışığında analiz edilebilecektir.

Türkiye'de bulunan Suriyeliler GKS'ye sahiptir. Suriye İç Savaşı, 15 Mart 2011 tarihinde, Baas Partisi iktidarına karşı Suriye muhalefeti tarafından başlatılan gösterilerle patlak vermiştir.²⁴ GKSS'nin Türkiye'ye göçü ise, 29 Nisan 2011 tarihinde, 252 kişilik Suriyeli bir grubun Hatay ili Yayladağı ilçesine giriş yapmasıyla başlamıştır.²⁵

İlk dönüm noktası olarak, (Suriyelilerin Türkiye'ye gelmeye başlamasından yaklaşık 11 ay sonra), 30 Mart 2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından “*Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*”nin yürürlüğe sokulması ele alınmıştır.²⁶ İkinci dönüm noktası, 16 Aralık 2013 tarihinde, düzensiz göçle daha etkin mücadele etmek amacıyla Türkiye ile AB arasında imzalanan “*Türkiye Cumhuriyeti ile AB Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma*” olarak seçilmiştir.²⁷ Üçüncü dönüm noktası, 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ile AB arasında

²⁴ Asiye Bekarca Şen & Cem Vural (2014), “Suriye İç Savaşında göç ve kadın”, *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 17, s. 29.

²⁵ Türk-Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Uygulama ve Araştırma Merkezi (2020), “Türkiye'deki Suriyeliler ile 9 yılın özeti: 29 Nisan 2011 – 29 Nisan 2020”, 29.04.2020, Erişim Tarihi: 28.02.2024, Erişim Adresi: <https://tagu.tau.edu.tr/turkiye-39-deki-suriyeliler-ile-9-yilin-ozeti-29-nisan-2011-29-nisan-2020>.

²⁶ İbrahim Ethem Taş & Sadegül Durgun & Murat Bal (2023), “Türkiye'de Suriyeli göçü sonrası geliştirilen politikaların kriz yönetimi bağlamında değerlendirilmesi”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 3, s. 1246.

²⁷ İlke Göçmen (2014), “Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının hukuki yönden analizi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 2, s. 22.

düzensiz göçle mücadele konusunda yayımlanan “Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi”dir²⁸. Son olarak, 2 Mart 2020’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “*Bitti o iş, artık kapılar açılmıştır. Şu anda sizler bu yükten nasibinizi alacaksınız.*”²⁹ açıklaması bu konudaki önemli dönemeçler olarak ele alınacaktır.

Bundan sonraki bölümde, Türkiye-AB ilişkilerini başlatan 1963 Ankara Anlaşması’ndan hareketle, Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel gelişimine reel politik açılarından yaklaşılabilecek ve analiz edilecektir. Bundan sonraki ilk bölümde, Ankara Anlaşması ve Helsinki Zirvesi açıklanacaktır. 1963 Ankara Anlaşması’nın önemi, Türkiye-AB ilişkilerinin başlangıç noktası olmasıdır. 1999 Helsinki Zirvesi ise, Türkiye’nin aday olarak kabul edildiği zirve olması açısından ilişkilerde çok büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, 2005 yılında Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerinin başlamasına kadar olan süreçte Ankara Anlaşması ve Helsinki Zirvesi en önemli tarihler olarak görülebilir.

2. Başlangıçtan 2011’e Türkiye-AB Diplomatik İlişkileri

Başlangıcından Suriye İç Savaşı’nın ve dolayısıyla göçmen akınının başladığı 2011 yılına kadar Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkileri iki ayrı safhada incelemek doğru olacaktır. İlk safhada, Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkileri başlatan Ankara Anlaşması ve Türkiye’nin aday devlet konumuna yükseldiği Helsinki Zirvesi incelenecektir. İkinci safhada ise, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin Kıbrıs odağında şekillendiği ve Türkiye ile AB arasında müzakerelerin başladığı dönem olan 2000-2011 arası dönem incelenecektir.

---

²⁸ Hüseyin Akif Karaca (2020), “Türkiye - Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması ve 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - Avrupa Birliği Zirve Bildirisi uyarınca düzensiz göçle mücadele ve bazı sorunlu alanlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı: 4, s. 162.

²⁹ *TRT Haber* (2020), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kapılar açılmıştır, bu yükten nasibinizi alacaksınız”, 02.03.2020, Erişim Tarihi: 28.02.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kapilar-acilmistir-bu-yukten-nasibinizi-alacaksiniz-464262.html>.

2.1. Ankara Anlaşması ve Helsinki Zirvesi

Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkiler 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış olan Ankara Anlaşması ile başlamış, 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi ile farklı bir aşamaya taşınmıştır. Makalenin bu bölümünde, Ankara Anlaşması ve Helsinki Zirvesi süreçleri incelenecek ve Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin bu süreçte gelişimi analiz edilecektir. Burada kıstas olarak 2000 yılının alınma nedeni, 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte Kıbrıs konusunun çözüm odaklı şekilde gündeme gelmesi ve Türkiye-AB ilişkilerinde ve Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde çok önemli bir konuma yerleşmesidir. Dolayısıyla, 2000 yılı, Türkiye-AB ilişkilerinin Kıbrıs konusu ekseninde gelişmeye başladığı tarih olması nedeniyle önemlidir. Bu durum 2011'de Suriye İç Savaşı'nın başlaması ve göçmen akınına kadar sürecek, bu tarihten sonra ise Türkiye-AB ilişkileri göçmen akını ekseninde gelişmeye başlayacak ve Kıbrıs konusu eski önemini kaybedecektir.

Henry Kissinger, tüm uluslararası sistemlerin kaçınılmaz bir simetrisi olduğunu söylemektedir. Bir uluslararası sistem ilk kez kurulduğunda yapabileceği pek çok tercih vardır. Buna karşın, yapılan ilk tercih geriye kalan seçenekler evrenini daraltır. Bu nedenle, ilk tercih özellikle önemlidir. Kissinger'a göre, bir uluslararası düzenin istikrarlı mı yoksa istikrarsız mı olacağı, o düzeni kuran toplumların adil kabul ettikleri düzende kendilerini güvende hissetmelerine olanak tanıyan şartları ne ölçüde uzlaştırabildiğine bağlı olacaktır.³⁰ Türkiye ve AB, Türkiye'nin AB gibi uluslararası bir sisteme katılmasıyla ilgili olarak 1963 Ankara Anlaşması'ndan beri şartlarını uzlaştırmaya çalışmışlardır. Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilerde zaman zaman farklı parametreler söz konusu olsa da, özünde ilişkiler tamamen çıkarların uzlaştırılabilirliği üzerine kuruludur ve bunu yaparken iki taraf da kendi çıkarını maksimize etme peşindedir. 1963 Ankara Anlaşması ile gerek Türkiye, gerekse de

---

³⁰ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 20.

AB, Kissinger'ın bahsettiği ilk tercihi yaparak bir ilişki kurmuşlar; dolayısıyla bundan sonraki tüm hamleleri bu çerçevede gerçekleştirmişlerdir.

Ankara Anlaşması, Türkiye ile AB arasında, tam üyelik koşulları oluşuncaya kadar bir 'ortaklık' kurulması amacı taşımaktadır. Anlaşma, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış, 1 Aralık 1964 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması'nın ikinci maddesinde Anlaşma'nın amacı belirtilmiştir. Anlaşmanın amacı, taraflar arasında ticari ve iktisadi ilişkileri dengeli ve aralıksız olarak güçlendirmeyi teşvik etmek, bunu yaparken de Türk ekonomisinin hızlandırılmış bir şekilde kalkınmasını, Türk halkının yaşam standartlarının yükseltilmesini ve Türk halkının istihdam oranının yükseltilmesini göz önünde bulundurmaktır.

Ankara Anlaşması ile Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) arasında üç evrede tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi kurulmuştur. Bu evreler; hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılmıştır.³¹ 'Geçiş dönemi', Ankara Anlaşması'nın Katma Protokol'ü ile düzenlenmiş, bunu izleyen dönem ise 'son dönem' olarak adlandırılmıştır. Son dönem, Türkiye ve AET arasındaki Gümrük Birliği'ni içermektedir. Türkiye ve AB arasında müzakereler iki yıl sürmüş, 5 Mart 1995 tarihli Ortaklı Konseyi Toplantısı sonunda alınan 1/95 numaralı Ortaklık Konseyi Kararı gereğince, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Türkiye-AB Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir.³²

Aslında, Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, yukarıda bahsedilen ve Ankara Anlaşması'nda belirlenen dönemlerin sonlanmasını beklemeksizin AET'ye üyelik için başvurmuştur.³³ Komisyon, 18 Aralık 1989 tarihinde söz konusu başvuru ile ilgili görüşünü açıklamış, bu

³¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Türkiye-AB ilişkileri", Erişim Tarihi: 28.06.2024, Erişim Adresi: <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22147/avrupa-birligi.html>.

³² Ticaret Bakanlığı (2020), "Türkiye – AB ortaklık ilişkisinin kurulması, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol", Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/turkiye-ab-ortaklik-iliskisinin-kurulmasi-ankara-anlasmasi-ve-katma-protokol>.

³³ Süleyman Yaman Koçak (2009), "Ankara Anlaşması'ndan müzakerelere Avrupa Birliği mali yardımları", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 16, Sayı: 2, s. 135.

görüŖte de Topluluğun önce kendi iç bütünleŖmesini sağlaması gerektiğini ve bunu gerekleŖtirmeden yeni bir üye kabul edemeyeceğini söylemiŖtir. Buna karŖın, Türkiye'nin Topluluğa katılma kabiliyeti olmakla birlikte, öncelikle siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda geliŖmesi gerektiğini ifade etmiŖtir. Bundan dolayı, o an için iliŖkilerin Ortaklık AnlaŖması çerevesinde geliŖtirilmesini, üyelik müzakereleri içinse bir tarih belirlenmemesini tavsiye etmiŖtir. 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinin ardından, 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerekleŖtirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Türkiye-AB iliŖkileri için esas dönüm noktasını teŖkil etmiŖtir. Zirve'de, Türkiye'nin adaylık statüsü resmen onaylanmıŖtır. Ayrıca Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eŖit konumda olacağı Helsinki Zirvesi'nde açık ve net bir Ŗekilde ifade edilmiŖtir.³⁴

Helsinki Zirvesi'nden birkaç ay önce, Eylül 1999'da, dönemin Türkiye Cumhuriyeti DıŖiŖleri Bakanı İsmail Cem, New York'ta BM Genel Kurulu'na katılmıŖtır. İsmail Cem, Genel Kurul'un ilk gününde Belçika, İspanya ve Lüksemburg DıŖiŖleri Bakanları ile görüŖmüŖ ve üç Bakan'a da Türkiye-AB iliŖkilerinin geleceğiyle ilgili 'ihtiyatlı bir iyimserlik' taŖıdığını iletmiŖtir. Buna karŖın, üç Avrupalı Bakan da olumlu ya da olumsuz bir tavır göstermemiŖtir.³⁵ Helsinki Zirvesi'nden sadece birkaç gün önce ise, İsmail Cem, Boğaziçi Üniversitesi Avrupa alıŖmaları Merkezi'nde düzenlenen 'Türkiye'nin AB'deki rolü: İmaj mı, yönetim sorunu mu?' adlı konferansa katılmıŖ ve bu etkinlikte Türkiye'nin AB olmazsa geri kalmayacağını, AB üyeliğinin bir saplantı değil amaç olması gerektiğini söylemiŖtir. Yine aynı etkinlikte, İsmail Cem, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerinin çoğunu yerine getirdiğini, bu nedenle adaylık için Türkiye'nin önüne ön Ŗart konularak ayrımcılık yapılmasını kabul

³⁴ Avrupa Birliği Başkanlığı (2023), "Türkiye – AB iliŖkilerinin tarihesi", EriŖim Tarihi: 03/01/2024, EriŖim Adresi: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html#:~:text=T%C3%BCrkiye%20AB%20ili%C5%9Fkilerinin%20d%C3%B6n%C3%BCm%20noktas%C4%B1,kesin%20bir%20dille%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir.

³⁵ *Milliyet* (1999), "Cem'den 'adaylık' temennisi", 22.09.1999, EriŖim Tarihi: 03.01.2024, EriŖim Adresi: [https://www.milliyet.com.tr/dunya/cemden-adaylik-temennisi-5238452.](https://www.milliyet.com.tr/dunya/cemden-adaylik-temennisi-5238452)

etmeyeceklerini belirtmiştir. Ayrıca AB ve Kıbrıs konularını ayrı tuttıklarını ve bunun asla bir pazarlık konusu olamayacağını da belirtmiştir.³⁶

Helsinki Zirvesi sonrası ise bazı önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ana hatları ile belirtmek gerekirse:

- ✓ Türkiye'nin, diğer aday devletlerle birlikte, aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya mukadder bir aday devlet olduğu ilan edilmiştir.
- ✓ Müktesebatın benimsenmesi için bir ulusal programla birlikte, önceki Konsey sonuçları esas alınarak, ekonomik ve politik ölçütler ve üye bir devletin mükellefiyetleri doğrultusunda, üyelik hazırlıkları için gerekli öncelikleri haiz bir Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanacak ve uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır denilmiştir.
- ✓ Genişleme süreciyle ilgili, aday devletlerin eşit bir temelde üyelik sürecine katıldıkları vurgulanmıştır.
- ✓ Avrupa Konseyi (AK), üyelik müzakerelerinin açılması için ön şartın Kopenhag kriterlerine uyum olduğunu belirtmiştir.
- ✓ AK, 3 Aralık 1999 tarihinde, Kıbrıs konusunun çözümüyle ilgili New York'ta başlatılan görüşmeleri hoşnutlukla karşıladığını belirtmiş, BM Genel Sekreteri'ne bu konunun çözümüyle ilgili desteğini açıklamış ve politik düzlemde bir sonucun, Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğini kolaylaştıracağını ifade etmiştir.³⁷

Helsinki Zirvesi'nin ardından Türkiye sıkı bir reform süreci başlatmış ve AB siyasi ölçütlerine uyum sağlamak amacıyla 8 Uyum Paketi ve 2 Anayasa Değişikliği Paketi'ni kabul etmiştir. AB, 8 Mart 2001 tarihinde, Türkiye için hazırladığı ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'ni

³⁶ *Hürriyet* (1999), "AB'siz de büyürüz", Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ab-siz-de-buyuruz-39117159>.

³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Helsinki Zirvesi (10 - 11 Aralık 1999)", Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/helsinki-zirvesi-10-11-aralik-1999.tr.mfa>.

kabul etmiştir. Bu Katılım Ortaklığı Belgesi, 19 Mayıs 2003 tarihinde, Türkiye'nin gösterdiği ilerlemeler nedeniyle revize edilmiştir. İlk Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer almış olan önceliklerin nasıl takvimlendirileceği ve nasıl gerçekleştirileceğini gösteren ilk Ulusal Program 24 Mart 2001 tarihinde, ilk Ulusal Program'ın revize edilmiş hali ise 24 Temmuz 2003 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁸ 20 Haziran 2000 tarihinde Feira'da yapılan Zirve'de, AK, Türkiye'nin kriterleri karşılama çabasını not ettiğini ifade etmiş; bunun yanında yargı, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında ilerleme kaydedilmesi konusunda beklentisini belirtmiştir.³⁹ 7-8 Aralık 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Nice Zirvesi'nde ise, 'AB'nin Genişlemesi Hakkında Bildiri' adıyla yayımlanan ekte, tüm aday ülkelerin AB organlarında yer alacak temsilci sayıları öngörülmüş ancak burada Türkiye'ye yer verilmemiştir. Bunun nedeni, diğer aday ülkelerle üyelik müzakereleri başlamasına karşın Türkiye ile üyelik müzakerelerinin henüz başlamamış olmasıdır.⁴⁰

14-15 Aralık 2001 tarihlerinde gerçekleştirilen Laeken Zirvesi'nde yine Türkiye'nin özellikle siyasi kriterlere uyumda gösterdiği ilerlemelerin altı çizilmiştir.⁴¹ Haziran 2003 tarihli Selanik Zirvesi'nde ise, Konsey, Türk Hükümeti'nin devam eden mevzuat çalışmalarını 2003 sonuna kadar bitirmek istemesi ve reform sürecini takip etme konusundaki isteğinden dolayı memnuniyetini dile getirmiştir.⁴² Nihayetinde, AB Devlet ve Hükümet Başkanları, Türkiye'nin siyasi ölçütleri yerine getirdiğine karar vermişler ve Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim tarihli ve katılım müzakerelerinin açılmasını tavsiye eden kararına istinaden, 3 Ekim

³⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı, "Adaylık süreci", Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi:

https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=446.

³⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Feira Zirvesi (20 Haziran 2000)", Erişim Tarihi: 25.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/feira-zirvesi-20-haziran-2000.tr.mfa>.

⁴⁰ Özlem Demirkıran & Eda Çiçek & Havva Eltet Sarıçioğlu (2010), "Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinde "son dönem"", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 1, s. 64.

⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Laeken Zirvesi (14 – 15 Aralık 2001)", Erişim Tarihi: 25.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa>.

⁴² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2003), "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu", Aralık 2003, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyenin-Avrupa-Birligine-Katilim-Surecine-Iliskin-2003-Yili-Ilerleme-Raporu.pdf>.

2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin başlatılması kararını vermişlerdir. Türkiye, 30 Temmuz 2005 tarihinde, Ankara Anlaşması'nı, 2004 yılında AB'ye katılmış olan 10 ülkeyi de içine alacak şekilde genişleten 'Ek Protokol'ü imzalamış, buna karşın aynı gün bir deklarasyon yayımlayarak bu durumun Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni tanımak anlamına gelmediğini belirtmiştir.⁴³

Gelişmeler incelendiğinde, 1999'dan 2005'e kadar olan süreçte Türkiye ile AB arasında birçok konuda ilerleme kaydedildiği, buna karşın Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki ulusal hassasiyetini koruduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bu süreçte, AB ile olan ilişkilerinde ulusal çıkar kavramı üzerinden politika üretmeye devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

2.2. 2000-2011 Arası Türkiye-AB Diplomatik İlişkileri

1999 Helsinki Zirvesi, Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs konusunun ön plana çıktığı tarih olarak görülmektedir. Dolayısıyla, 2000 yılından 2011 Suriye İç Savaşı'na kadar Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs konusu bir reel politik gerçek ve pazarlık konusu olarak çok önemli bir yere sahip olmuştur. 2011 yılından sonra ise, Kıbrıs konusu yerini göçmen akını konusuna bırakacaktır. Makalenin bu bölümünde, 1999 Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye ile AB arasında gerçekleşen zirveler, açıklamalar ve diplomatik ilişkilerin şekil ve dönüşümü ele alınacaktır. Özellikle üyelik müzakerelerinde yeni fasılların açılması, müzakerelerde Kıbrıs konusunun ele alınışı, Türkiye-AB ve GKRY'nin müzakereleri reel politik çerçevesinde ele alışları irdelenecektir.

24-25 Ekim 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde, Komisyon'un İlerleme Raporu'nda da belirtildiği gibi, Türkiye'nin gerek Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme konusunda, gerek ekonomik kriterleri yerine getirme konusunda, gerekse de

---

⁴³ İktisadi Kalkınma Vakfı, "Adaylık süreci", Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=446.

mevzuatın uyumlandırılması konusunda ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Brüksel Zirvesi'nde, Birlik, Türkiye'yi reform sürecini devam ettirmesi ve uygulama konusunda ilave adımlar atması yönünde teşvik etmiştir. Tüm bunların yanında, AB Konseyi, 2002 Aralık ayında yapılacak Kopenhag Zirvesi'ne kadar, Türkiye'nin adaylıktaki bir sonraki aşamasıyla ilgili olarak, Sevilla, Laeken ve Helsinki AK sonuçları doğrultusunda ve Komisyon'un Strateji Kağıdı'nı temel alarak karar almak için hazırlık yapmaya davet edilmiştir.

Kıbrıs konusu ise Brüksel Zirvesi'nin en önemli konularından bir tanesidir. Zirve'de, 'birleşik bir Kıbrıs'ın' Birliğe üye olmasının tercih edildiği vurgulanmış ve Türk ve Rum tarafı liderlerinin katılım müzakereleri 2002 yılında tamamlanmadan önce bir anlaşmaya varmaları istenmiştir. Kıbrıs konusunda, AB, BM Genel Sekreteri'nin ve yine BM Güvenlik Konseyi kararlarını temel alan bir çözümü destekleyeceğini belirtmiştir. Birlik, tüm bunlara karşın soruna çözüm bulunamaması durumunda, Aralık 2002 tarihinde Kopenhag'da gerçekleştirilecek AB Konseyi'nde Kıbrıs konusunda alınacak kararların 1999 Helsinki AB Zirvesi sonuçlarını esas alacağını belirtmiştir.⁴⁴

5 Haziran 2003 tarihinde, Hıristiyan Demokrat parlamenter Arie Oostlander tarafından Türkiye ile ilgili hazırlanmış olan ve 'Arie Oostlander Raporu' olarak da bilinen 'Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni' 216 lehte ve 75 aleyhte oyla kabul edilmiştir. Oylamada 38 adet de çekimser oy kullanılmıştır.⁴⁵ Raporla, genel hatlarıyla, Türkiye'de yapılan demokratikleşme ile ilgili reformlar ve çıkarılan AB uyum yasaları memnuniyet verici olarak nitelendirilmekle birlikte, bunların çoğunun pratikte uygulanamıyor olduğu belirtilmiştir. Pratikte uygulama olmadığı sürece Kopenhag

---

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Brüksel Zirvesi (24 – 25 Ekim 2002)", Erişim Tarihi: 17.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-24-25-ekim-2002.tr.mfa>.

⁴⁵ Avrupa Birliği Başkanlığı (2007), "2003-06-05 AP, Türkiye raporunu kabul etti – Ntvmsnbc", Erişim Tarihi: 20.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=27704>.

kriterlerinin yerine getirilmiş sayılmayacağı da belirtilmiştir.⁴⁶ Raporda, ayrıca, Türkiye'nin Müslüman nüfusunun tam üyelik için bir engel olamayacağı ifade edilmiştir.⁴⁷

Arie Oostlander raporunun en önemli kısımlarından biri de ordu (Türk Silahlı Kuvvetleri) ile ilgili yorumlarıdır. Raporda, ordunun toplum ve devlet üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olduğu, bu durumun da Türkiye'de çoğulcu sistemin ve demokrasinin gelişmesine engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Bu durumun bir uzantısı olarak Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'nin uzun vadede kaldırılmasının gerekli olabileceği söylenmiştir. Yine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) temsilcilerinin yer almaması gerektiği vurgulanmıştır.⁴⁸ Raporda, esas sorunun Türkiye'nin devlet yapılanması olduğu ifade edilirken, laik devlet ve ulus-devlet bağlamında daha hoşgörülü ve içselleştirici bir yapı kurulması tavsiye edilmiştir.⁴⁹

Dini örgütler konusunda ise, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) üyesi olduğu hatırlatılarak, buna göre uyarlamalar yapması gerektiği⁵⁰, ayrıca Türkiye'nin Avrupa standartlarında yeni bir anayasa yapması gerektiği ifade edilmiştir.⁵¹ Yine raporun en önemli kısımlarından biri olan Kıbrıs konusunda ise, Kıbrıs'taki sorunla ilgili olarak Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sorumlu olarak gösterilmiştir.⁵²

Arie Oostlander raporunda en önemli kısımlar, devlet ve toplum üzerindeki askeri etki ve Kıbrıs konuları olmuştur. Rapor, açıkça ordunun Türkiye'deki etkisinin, ülkenin demokratikleşmesi ve sivil gücün etkisinin artışının önündeki en önemli engel olduğu görüşünü savunmuştur.

---

⁴⁶ Arie Oostlander (2004), *Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni*, Brüksel: Avrupa Toplulukları Komisyonu, s. 147.

⁴⁷ A.g.e., s. 37.

⁴⁸ A.g.e., s. 12.

⁴⁹ A.g.e., s. 7.

⁵⁰ A.g.e., s. 11.

⁵¹ A.g.e., s. 157.

⁵² A.g.e., s. 4.

19-20 Haziran 2003 tarihlerinde Selanik Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Sonuç bildirisinde, Kıbrıs konusu ile ilgili olarak da bir kez daa BM Genel Sekreteri'nin çalışmalarının desteklendiği belirtilmiştir. AB Konseyi, Türkiye ve KKTC yetkililerini, BM Genel Sekreteri'nin önerileri çerçevesinde müzakerelere yeniden başlaması için davet etmiştir.⁵³

11 Aralık 2006 tarihinde, AB üye ülkeleri Dışişleri Bakanları, AB Genel İşler Konseyi'nde bir araya gelmişlerdir. AB Dışişleri Bakanları, 29 Kasım 2006 tarihli Komisyon tavsiyesini dikkate almışlar ve 8 başlıkta müzakerelerin askıya alınmasını kabul etmişlerdir. Sonuç olarak, Komisyon, Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nden kaynaklanan taahhütlerini yerine getirdiğini onaylayana kadar, Türkiye'nin GKRY'ye ilişkin kısıtlamalarını içeren politika alanlarıyla ilgili 8 başlığın açılmayacağı ve geçici olarak kapatılmayacağı kararını vermiştir.⁵⁴ Söz konusu başlıklar şunlardır:

- Malların serbest dolaşımı,
- Yerleşim hakkı ve hizmet sunma serbestisi,
- Mali hizmetler,
- Tarım ve kırsal kalkınma,
- Balıkçılık,
- Ulaştırma politikası,
- Gümrük birliği,
- Dış ilişkiler.⁵⁵

---

⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Selanik Zirvesi (19 – 20 Haziran 2003)", Erişim Tarihi: 29.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/selanik-zirvesi-19-20-haziran-2003.tr.mfa>.

⁵⁴ Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (2023), "Türkiye – Avrupa Birliği (AB) ilişkilerine ait bazı önemli tarihler", Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/209/2023/09/turkiye-ab-iliskileri-kronolojisi.pdf>.

⁵⁵ Avrupa Birliği Başkanlığı (2024), "Vize serbestisi diyalogu", Erişim Tarihi: 01.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.ab.gov.tr/51819.html>.

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, konuyla ilgili bir açıklama yaparak, katılım müzakerelerinin kısmen dondurulmasının adil olmadığını ve Türkiye'nin Kıbrıs konusunda herhangi bir politika değişikliğine gitmeyeceğini belirtmiştir. Erdoğan, Kıbrıs'la ilgili kapsamlı çözümün BM zemininde olması gerektiğini belirtmiş, ayrıca reformların kararlılıkla devam edeceğini ifade etmiştir.

8 Aralık 2009 tarihinde, GKRY, tek taraflı olarak 6 faslı bloke edeceğini açıklamış, söz konusu fasılların açılmasını ise 'ilişkilerin normalleştirilmesi' şartına bağlamıştır. GKRY'nin tek taraflı olarak bloke ettiği fasıllar şunlardır:⁵⁶

- Eğitim ve kültür,
- Dış, güvenlik ve savunma politikası,
- Yargı ve temel haklar,
- Adalet, özgürlük ve güvenlik,
- İşçilerin serbest dolaşımı.
- Enerji.

Sonuç olarak, 1999 Helsinki Zirvesi'nden itibaren Türkiye-AB diplomatik ilişkilerine Kıbrıs konusunun damga vurduğu görülmektedir. AB'nin Türkiye'nin üyeliğini Kıbrıs konusunun çözümüne bağlayan tavrı ise Türkiye'nin karşı hamleleri ile karşılaşmıştır. 2011'de başlayan Suriye İç Savaşı'ndan sonra da Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinde odak noktasının Kıbrıs konusundan göçmen sorununa doğru kaydığı görülecektir.

---

⁵⁶ *Anadolu Ajansı* (2017), "AB ile müzakerelerde fasıllar siyasi engellere takıldı", 03.05.2017, Erişim Tarihi: 27.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ab-ile-muzakerelerde-fasilllar-siyasi-engellere-takildi/810289>.

3. 2011 ve Türkiye'deki Suriyeliler: Türkiye-AB Diplomatik İlişkilerinde Odak Kayması

1999 Helsinki Zirvesi ile başlayan ve 2005 yılında Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerinin başlaması ile devam eden sürece Kıbrıs konusu damga vurmuş ve Türkiye-AB diplomatik ilişkileri daha ziyade Kıbrıs konusu etrafında şekillenmiştir. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı ve bunun sonucunda oluşan göçmen akını ise Türkiye-AB ilişkilerinde 2011 yılını bir dönüm noktası haline getirmiş, bu tarihten sonra da Kıbrıs konusu eski önemini yitirerek, ilişkilerin odağı göçmen akını olmuştur.

2011 sonrası Türkiye-AB diplomatik ilişkilerine bakıldığında, ilişkilerde bir tür odak kayması olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu odak kayması, Türkiye ile AB arasında reel politikten vazgeçme bağlamında değildir. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, 1963 Ankara Anlaşması'ndan 2011'e olduğu gibi, 2011 sonrasında da büyük ölçüde reel politik bağlamında şekillenmiştir. Buradaki odak kayması, her iki tarafın da güç ve çıkar hesaplarını yaparken merkezlerine aldıkları konularda olmuştur. Türkiye ile AB, özellikle 1999 Helsinki Zirvesi'nden 2011 Suriye İç Savaşı'na kadar ilişkilerinin odağına Kıbrıs konusunu yerleştirmiş, ancak 2011 yılından sonra ilişkilerin odağı Kıbrıs konusundan göçmen akınına kaymıştır.

2011 sonrası Türkiye-AB ilişkileri incelenirken, bu çalışmada yazar tarafından bazı dönüm noktaları seçilmiştir. Böyle yapılmasının nedeni, değişen şartlarla birlikte ilişkilerin hangi yönde ilerlediğini daha rahat inceleyebilmektir. Makalenin bu bölümünde, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin Türkiye-AB diplomatik ilişkilerine etkileri incelenecek, inceleme yapılırken de dönüm noktaları üzerinden analiz yapılacaktır. Burada 4 kritik dönüm noktası üzerinden hareket edilecektir. İlk dönüm noktası, 30 Mart 2012 tarihinde, İçişleri Bakanlığı tarafından "*Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*"nin yürürlüğe sokulması olacaktır. İlgili yönergenin önemi,

göçmen akınının kontrol altına alınması çalışmalarının ilk adımı olmasıdır. İkinci dönüm noktası olarak, 16 Aralık 2013 tarihinde, Türkiye ile AB arasında imzalanan “*Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması (GKA)*” olacaktır. Bu anlaşma, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin Türkiye-AB ilişkilerine etkilerinin ortaya çıkmaya başlaması açısından önemlidir. Üçüncü dönüm noktası, 18 Mart 2016 tarihinde yayımlanan “*Türkiye-AB Zirve Bildirisi*”dir. Dördüncü dönüm noktası olarak ise, 2 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sınır kapılarının açılacağını açıklaması alınacaktır. Bu açıklama, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde, Suriyelilerin bir reel politik gerçek olarak kullanılmasının en sert örneklerinden birisi olması açısından son derece önemlidir ve kritik bir dönüm noktasıdır.

Bu bölümde, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde, tarafların çıkarlar bağlamında hareket ettiği iddia edilecek, bahsi geçen çıkarlar da özellikle vize serbestisi ve Suriyelilerin demografik etkileri açısından incelenecektir. Türkiye, ulusal çıkarları doğrultusunda, Suriyelilerin Türkiye’de kalması karşılığında vize serbestisi sağlanmasını talep etmekte, AB tarafı ise Suriyelilerin yaratacağı demografik ve ekonomik etkilerden korunmak amacıyla, kendi çıkarlarına uygun şekilde Suriyelilerin Türkiye’de kalmasını sağlamaya çalışmaktadır.

1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin aday devlet statüsüne yükselmesi ve 2005 yılında Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerinin başlamasını takiben, Türkiye ile AB arasındaki müzakereler Kıbrıs konusu çerçevesinde şekillenmiştir. Özellikle GKRY’nin 2004 yılında AB’ye katılmasının ardından birçok fasıl Yunanistan ve GKRY tarafından bloke edilmiştir. Bu konuda yine bütün tarafların reel politik çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. GKRY, AB içerisindeki üye pozisyonunu adanın tamamına hâkim olmak ve bu hâkimiyetin Türkiye tarafından kabulü için kullanmak istemiş; bu amaçla da Türkiye’nin AB üyeliği için gerekli olan fasılların bir kısmının açılmasını bloke etmiştir. Yunanistan da bu konuda Lefkoşa’yı desteklemiştir. Türkiye ise, kendi jeopolitik gerçeklerine ve dış politikasına bağlı olarak, GKRY’nin ve AB’nin bu konudaki taleplerini reddetmiş, hatta

Ankara Anlaşması'na yaptığı eklerde bu durumun GKRY'yi tanımak anlamına gelmediğini de ifade etmiştir.

2011'de Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla ve düzensiz göçmen sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye-AB ilişkilerine göçmen sorunu hâkim olmuştur. Olay örüntüsünü daha iyi takip edebilmek ve tarafların gelişen olaylar karşısındaki hamlelerini daha iyi analiz edebilmek amacıyla bu bölümde kronolojik bir sıra ve mantıksal bir silsile takip edilecektir.

Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilerin tarihine bakıldığında; 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg Hükümetler Arası Konferansı'nda alınan karara istinaden 20 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile AB arasında başlayan AB katılım müzakereleri, ilerleyen süreçte fasılların açılması ve buna karşın özellikle Yunanistan ve GKRY'nin bazı fasıllara koyduğu blokeler çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak ilişkiler 2011 yılında Suriye İç Savaşı'nın başlaması ve Suriye'den göçlerin artmasının ardından, özellikle 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve GKA'nın imzalanmasıyla birlikte daha çok vize serbestisi sağlanması, üyelik müzakerelerinin hızlandırılması, AB tarafından GKSS için Türkiye'ye yapılacak ödemeler ve GKSS'nin Türkiye'de kalması çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır.

Bu makalede, Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilerin reel politik çerçevesinde geliştiği iddia edilmektedir. Bu bağlamda reel politığın tanımının tekrar hatırlanması ve her iki tarafın da bu çerçevede güç ve çıkar ilişkisinin bir kez daha irdelenmesi yararlı olacaktır. Reel politik ve Realizm kavramları iç içe geçmiş olgulardır. Buna karşın, reel politik, karar alıcıların iç ve dış politika oluşturma sürecindeki uygulamalarıyken, Realizm bu uygulamaların nedenlerini inceleyen bir teoridir.⁵⁷ Reel politik; uluslararası ilişkiler sürecinde, devlet hareketlerinin uluslararası politikaya pratiği açısından en yüksek öngörü kapasitesine

---

⁵⁷ Onur Okyar & İsmail Dinçer Güneş (2016), "Reel politığı sınırlandıran kamuoyu: Nükleer İran örneği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 50, s. 79.

sahip teoridir ve ‘güç ve hayatta kalma’ amacına yönelik olarak siyaset üretme teorisi olarak ifade edilebilir. Almanca kökenli bir kavram olan reel politik, etik veya teorik amaçlardan daha çok maddi faktörler ve uygulamaya dayanan bir politika olarak da tanımlanabilir.⁵⁸

Bu makalede, hem Türkiye, hem de AB açısından ilişkilerin yönetim sürecinin her aşamasında reel politik kavramının ön plana çıktığı savunulmaktadır. Örneğin, dış politikayı uygularken etik ve yasal kaygılar taşımadan, sadece mevcut gerçekler ve güç üzerinden hareket edilmesini öngören reel politik yaklaşım ile reel politik yaklaşımın öncüsü kabul edilen, ulusal çıkarların her şeyin üzerinde olduğunu savunan ve dış politikanın güç ve ulusal çıkarlar çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini söyleyen Richelieu, Türkiye-AB ilişkilerinin tamamında kendisini göstermiştir.⁵⁹ Reel politığın diğer tanımlarıyla beraber ele aldığımızda, reel politik; devletlerin uluslararası ilişkilerde sahip oldukları gücü (ekonomik güç, askeri güç, siyasi güç, demografik güç vb.) kullanarak çıkarlarını maksimize etmeye çalışması, bunu yaparken de ahlaki ilkeler ve kanunları göz ardı ederek tamamen sonuç odaklı ve faydacı bir şekilde hareket etmesi şeklinde tanımlanabilir.

2011 sonrası Türkiye-AB ilişkileri özelinde bakıldığında, her iki tarafın da sahip olduğu veya olduğuna inandığı güç ve çıkarları söz konusudur. Türkiye açısından bakıldığında, 2011 Suriye İç Savaşı’nın ardından Türkiye’ye gelen ve GKS kapsamında bulunan Suriyeliler bir demografik güç olarak tanımlanabilir. Türkiye, bu demografik gücü kullanarak vize muafiyeti ve üyelik müzakerelerinin hızlandırılması gibi çıkarlar elde etmeye çalışmaktadır. Reel politığın güç-çıkâr ilişkisi, Türkiye açısından bu şekilde kurulmaktadır. AB açısından bakıldığında ise, Birliğin sahip olduğu güç, Türkiye’nin uzun zamandır elde etmek istediği vize muafiyeti ve üyelik müzakerelerinin hızlandırılması gibi konulardır. AB, Türkiye’nin bu konulardaki isteklerini bir güç faktörü olarak kullanmaktadır. AB’nin bu durumda elde etmeye çalıştığı çıkar ise göçmen akınını Türkiye’de tutarak kendi ekonomik ve demografik

---

⁵⁸ A.g.e.

⁵⁹ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 52.

yapısını korumaktır. Bu bağlamda, tıpkı Türkiye için olduğu gibi, AB için de reel politik çerçevesinde bir güç-çıkar ilişkisi söz konusudur. Her iki taraf da sahip olduğu/olduğuna inandığı gücü kullanarak maksimum çıkar elde etmeye çalışmaktadır.

Türkiye, tarihsel bir bağının bulunduğu Suriye’de iç savaş çıkmasının ardından, kendisine sığınan Suriyelilere yardım etmeyi tarihi bir görev olarak kabul etmiş ve Suriye’de yaşanan olaylara kayıtsız kalmamıştır. Bu bağlamda, Türkiye, hem Türkiye, hem de Suriye sınırları içerisinde, geçici barınma merkezleri ve yerleşim yerlerinde Suriye vatandaşlarına insani yardım sağlamıştır.⁶⁰ Bununla birlikte, Türkiye, Suriyelileri farklı motivasyonlarla (insani nedenler, tarihi misyon, dini ve mezhepsel yakınlık vb.) kabul etmiş olsa da, bu durum Türkiye’nin AB ile olan ilişkilerinde Suriyelileri demografik bir güç olarak kullandığı gerçeğini değiştirmemektedir. Bu makalede, Türkiye-AB ilişkilerinde Suriyelilerin rolünün incelenmesi nedeniyle GKS kapsamındaki Suriyeliler bu bağlamda değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, Türkiye Suriyelileri hangi motivasyonla almış olursa olsun, ortada reel bir durum –Türkiye’de bulunan milyonlarca GKS kapsamında Suriyel– vardır ve Türkiye de AB ile olan diplomatik ilişkilerinde reel politik bağlamda bu durumu bir pazarlık aracı olarak kullanmaktadır.

AB, ne kadar Türkiye ile beraber hareket etmek istese de, farklı çıkarlara sahip olması nedeniyle göçmen akını karşısında Türkiye’den farklı bir tavır takınmıştır. AB, kendisi açısından bir “*Kale Avrupası*” yaratmak istemekte, bu açıdan Türkiye’de bulunan Suriyelilerin AB’ye geçişini engellemek amacıyla da politikalarını güvenlik perspektifiyle oluşturmaktadır. Türkiye, en çok göçmen barındıran ve bu anlamda en çok sorumluluk alan ülke olarak AB’den daha çok yardım talep etse de, AB tarafı buna da sıcak bakmamaktadır. Türkiye-AB ilişkileri bu nedenle zaten gerginken, AB tarafının vize serbestisi konusunda

---

⁶⁰ Göç İdaresi Başkanlığı, “Geçici korumamız altındaki Suriyeliler”, Erişim Tarihi: 19.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.

verdiği sözleri tutmaması ilişkileri daha da kötü hale getirmiştir.⁶¹ Buradan, Türkiye ve AB'nin Suriyeli göçmenlerle ilgili farklı bakış açlarına sahip oldukları sonucu çıkarılabilir. Yine de, buradaki anlaşmazlığın AB'nin istediği çıkarı elde ederken, Türkiye'nin istediği çıkarı elde edememesinden kaynaklandığı söylenebilir.

İlk bakışta Suriye İç Savaşı'nı Arap Baharı'nın bir uzantısı gibi görmek mümkünse de, tek neden bu değildir. Suriye İç Savaşı, bizatihi Suriye tarihinin ve Suriye'deki sosyo-politik durumun yanı sıra, dış etkenlerin de ortaya çıkardığı bir durumdur. Sosyo-politik nedenler denildiğinde ilk olarak akla ekonomik nedenler ve mezhep farklılıkları geliyor olsa da, en az bunlar kadar etkili olan bir diğer etken de baskıcı politik ortamdır. Suriye tarihinde baskıcı yönetimler birbirini izlemiş, özellikle Hafız Esad döneminde zirveye ulaşan bu baskıcı siyasi ortam da ülke içerisinde güçlü bir muhalefetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu muhalefetin en önemli parçalarından biri ise Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketi olmuştur. Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad döneminde ise özellikle entelektüel kesimin öncülüğünü yaptığı 'Şam Baharı' hareketi zor kullanılarak bastırılmış, ancak Arap Baharı ile birlikte halk ayaklanmaları ülke geneline yayılmıştır.⁶²

Bu ortamda, uzun zamandır Suriye üzerinde etkili olan dış güçler de devreye girmiş ve Rusya ve İran, Beşar Esad yönetimine destek vererek ayakta kalmasını sağlamıştır. Bu süreçte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batılı güçler ise muhalefeti desteklemiştir.⁶³ Kısacası, olaylarda özellikle ülke içerisindeki dinamiklerin yanı sıra dış güçlerin etkilerine de dikkat etmek gerekmektedir. Karışıklık ortamında Batılı güçlerin bölgedeki etkisini arttırmasından endişe eden Rusya ve İran'ın Beşar Esad yönetimine destek vermesi ve bölgedeki çıkarlarını korumaya çalışması yine bir reel politik refleksi olarak analiz edilebilir. Batılı güçler ise,

---

⁶¹ Tolga Öztürk & Ece Boyacı (2022), "Suriyeli mülteci krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisine yansımaları: Dünya sistemleri analizi üzerinden bir değerlendirme", *Alanya Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı: 1, s. 1819.

⁶² Çağatay Özdemir (2016), "Suriye'de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi?", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, ss. 96 -97.

⁶³ A.g.e., s. 97.

tamamen benzer bir refleksle, Suriye'deki muhalefet aracılığıyla bölgedeki etkilerini arttırmayı amaçlamışlardır. Ayaklanma, bu uluslararası çıkar hamleleri için gerekli ortamı hazırlamıştır.

2011 Mart ayında, Suriye'nin Dera şehrinde bir grup lise öğrencisi duvara 'Senin sıran da geldi, doktor' yazmış ve asıl mesleği göz doktorluğu olan Beşar Esad'a gönderme yapmıştır. Bunun üzerine, Arap Baharı'ndan etkilenerek bu yazıyı yazan lise öğrencileri gözaltına alınmış ve öğrencilerin ailelerine şiddet uygulanmıştır. Ardından, 15 Mart 2011 tarihinde, Şam ve Dera kentlerinde Cuma namazı çıkışı gösteriler düzenlenmiştir. Beşar Esad'ın gösterilere sert karşılık vermesiyle birlikte protestolar ülke geneline yayılmıştır.⁶⁴ Lise öğrencilerinin bir duvara yazdığı bu yazı tek başına gösterilerin başlaması için yeterli gibi gözükme de, Beşar Esad yönetiminin Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramaması için en küçük bir itaatsizliğe bile göz açtırmayı düşünmediği ve ayaklanmaya dair en ufak işarete dahi çok sert müdahale ettiği görülmektedir.

Suriye'de başlayan bu hareketlilik sonucu Suriye'den Türkiye'ye bir insan hareketliliği oluşmuş ve 29 Nisan 2011 tarihinde 300-400 kişilik bir Suriyeli grup Hatay ili Yayladağı ilçesine doğru harekete geçmiştir. Bu olay, Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen ilk toplu nüfus hareketi olmuştur. Bu 300-400 kişilik gruptan 252 Suriyeli Türkiye sınırından içeri alınmış ve Hatay'daki bir spor salonunda gıda ve geçici konaklama ihtiyaçları sağlanmıştır.⁶⁵ Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen bu insan hareketinin toplu halde olması, YUKK'da yapılan GKS tanımında "kitlese olarak sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen" ibaresiyle birlikte düşünüldüğünde özellikle anlamlı hale gelmektedir.

Zaman içerisinde Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen insan hareketliliğinin artması nedeniyle, Türkiye bu konuda yasal düzenlemeler yapma ihtiyacı hissetmiştir. Nitekim T.C. İçişleri

---

⁶⁴ *BBC News Türkçe* (2021), "Suriye'de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası", 15.03.2021, Erişim Tarihi: 04.0.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932>.

⁶⁵ Göç İdaresi Başkanlığı, "Türkiye'de geçici koruma", Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>.

Bakanlığı, 30 Mart 2012 tarihinde “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti’nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*”yi çıkartarak ortaya çıkan söz konusu kitlesel göç akınına yönetmek için esaslar belirlemiştir.⁶⁶ Aynı zamanda sürecin yönetilebilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Suriyeli Sığınmacılar Genel Koordinatörlüğü kurulmuştur. 20 Eylül 2012 tarihinde ise, Başbakanlık genelgesiyle “*Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar konusunda kamu kurumları arasında her türlü konunun koordinasyonu ile ilgilenmek üzere*” bir Koordinatör Vali atanmış ve söz konusu Valinin Gaziantep’te görev yapacağı belirtilmiştir.⁶⁷ Bu yasal düzenlemeler Türkiye’nin Suriye’den gelen göçle ilgili yaptığı ilk yasal düzenlemeler ve çalışmalar olması açısından oldukça önemlidir. Görüldüğü gibi, ilk yasal düzenlemeler Suriye’den Türkiye’ye göçlerin başlamasını izleyen bir yıl dahi dolmadan yapılmaya başlanmıştır. Bu durum, Türk Devleti’nin Suriye’den gelecek kitlesel göçün yoğunluğunu ve ciddiyetini kavrayarak bu durumu idare edebilmek için yasal bir zemin oluşturmak zorunda olduğunu anlaması şeklinde de yorumlanabilir.

Bu yönerge ve düzenlemenin ardından, 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı YUKK, 11 Nisan 2013 tarihinde yayımlanmıştır. Teşkilata dair hükümlerin yayım zamanı, diğer hükümlerin ise 11 Nisan 2014 tarihinde, yani kanunun yayımlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. YUKK’nın hazırlanmasında amaç, öncelikle AİHM kararlarına ve AB Müktesebatına uyum sağlamaktır. YUKK, Türk hukukunda birçok değişiklik ve yenilik getirirse de, yabancılarla ilgili bütün konuları içeren bir düzenleme değildir.

YUKK, teşkilat, yabancılar ve uluslararası koruma başlıklarından oluşmaktadır. Kanun incelendiğinde, idari teşkilatlanma, uluslararası koruma, vatansızların statüsü gibi konuların

---

⁶⁶ Oğuzhan Aslantürk & Yusuf Erdem Tunç (2018), “Yabancıların Türkiye’de kayıt dışı istihdamı”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 4, s. 14.

⁶⁷ Hakan Ömer Tunca & Ahmet Karadağ (2018), “Suriye’den Türkiye’ye göç: Tehditler ve fırsatlar”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt 28, Sayı: 2, s. 52.

yanında yabancıların ülkeye girişi, ikametleri, çalışma hakları, idari gözetim ve sınır dışı edilmeleri gibi düzenlemeleri kapsadığı görülmektedir.⁶⁸ Burada özellikle YUKK'nun hazırlanmasındaki öncelikli amaçların AİHM kararlarına ve AB müktesebatına uyum olduğunu düşünürsek, 2013 yılında YUKK'nun hazırlanmasının göç yükünün AB ile ortaklaşa paylaşılabilmesi için bir çalışma olduğunu ve uygulama açısından bir uyumlaştırma çalışması olduğunu varsayabiliriz. Yine Suriye'den kitlesel göçlerle ortaya çıkan bu durumun yasal bir zemine oturtulabilmesi için GKS tanımının da YUKK 91. maddede yapıldığını göz önüne almak gerekmektedir. Nitekim GKS tanımı, bu duruma özel oluşturulmuş bir tanımdır.

16 Aralık 2013 tarihinde, Ankara'da, Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA imzalanmıştır. İmza töreni öncesinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı, AB Bakanı, İçişleri Bakanı ve AB İçişleri Komiseri Cecilia Malmström bir toplantı yapmıştır.⁶⁹ İmzanın ardından dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi açıdan Avrupa'nın bir parçası olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Davutoğlu, Türkiye-AB ilişkileriyle ilgili önlerinde 3 aşama olduğunu belirtmiştir: İlk aşama olan psikolojik devrim aşaması, algıların değişmesini ve Türkiye ile AB halkları arasında iletişimde vize serbestisi ile başlayacak yeni dönemi kapsayacaktır. İkinci aşama, 3-3,5 yıllık süre içerisinde kurumlar arasındaki çalışmaların hızlanması ve kapasite artışını kapsamaktadır. Üçüncü ve en önemli aşama ise, uzun vadede Türk halkı ve Avrupa halklarının yoğun bir etkileşim içine girmeleri olacaktır.⁷⁰

Burada Davutoğlu'nun bahsettiği ilk aşama, vize serbestisinin yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'den AB'ye daha çok kişinin gitmesi, AB ülkelerindeki Türkiye ve Türk imajının buna bağlı olarak olumlu bir şekilde değişmesi ve bu yolla iletişimin güçlendirilerek

⁶⁸ Rifat Erten (2015), "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında genel bir değerlendirme", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı: 1, s. 3.

⁶⁹ *Anadolu Ajansı* (2013), "AB ile tarihi anlaşma imzalandı", 16.12.2013, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ab-ile-tarihi-anlasma-imzalandi/197368>.

⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı", Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>.

'psikolojik bir devrim' yaratılmasıdır. İkinci aşama, Türkiye ve AB arasında, kurumlar bazında –özellikle müktesebatların uyumlandırılması ile– iş birliği ve çalışmaların arttırılarak kapasite artırımı sağlanmasıdır. Üçüncü aşama ise, birinci aşamayla ilişkili olarak, uzun vadede Türk ve AB vatandaşlarının seyahatler aracılığıyla birbirlerini daha yakından tanımaları ve önyargıları kırarak daha yoğun bir etkileşim içine girmeleri anlamına gelmektedir.

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, imza sonrasında vize muafiyetinin sağlanmasını teminen GKA'nın uygulanacağını, vizelerin kalkmasının hiçbir olumsuzluğa yol açmayacağını, tam tersine sporcular, sanatçılar, iş adamları ve sivil toplum kuruluşu üyelerinin Avrupa'ya daha rahat yolculuk edeceğini ve bu durumun AB'ye katkı sağlayacağını söylemiştir. Ayrıca, Erdoğan, "*Yük olmaya değil, yük almaya gidiyoruz*" demiştir. Ek olarak, dönemin AB İçişleri Komiseri Cecilia Malmström de paralel olarak iki önemli girişim başlattıklarını ve bu durumun ilişkilere çok önemli ve pozitif etkileri olacağını söylemiştir.⁷¹ Burada, Erdoğan, Davutoğlu'nun da bahsettiği konuların altını çizmiş ve vize serbestisi sonrasında, özellikle kültürel alanda ve iş dünyasında yapılacak seyahatler ile Türkiye ile AB arasında iletişimin ve etkileşimin artacağını ifade etmiştir. "*Yük olmaya değil, yük almaya gidiyoruz*" ifadesi ise, açıkça, vize serbestisi kararının AB'ye bir yük getirmeyeceği, tam tersine Türkiye'nin AB'ye yapacağı katkıyla onun yükünü azaltacağı anlamına gelmektedir. Yine Erdoğan'ın, vize muafiyetinin sağlanmasını teminen GKA'nın uygulanacağını ifade etmesi, bu iki durumun birbirine kesin bir şekilde bağlandığını da göstermektedir. Zira Malmström'ün "*paralel olarak iki önemli girişim başlattıklarını*" ifade etmesi, tıpkı Erdoğan'ın ifadesinde olduğu gibi, vize serbestisi ve GKA konularının beraber ve birbirine bağlı şekilde ele alındığını göstermektedir.

---

⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı", Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, internet sitesinde Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve GKA ile ilgili bilgilendirmeler yapmıştır. Bakanlık, AB'nin şimdiye kadar vize muafiyeti tanımayı düşündüğü tüm ülkelerle önce GKA imzaladığını belirtmiş ve GKA'nın yürürlüğe girmesinin ardından vize muafiyeti sürecinin gündeme getirildiğini söylemiştir. Örneğin, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya gibi bazı Balkan ülkeleri de aynı prosedürü izlemiştir. En önemlisi, Dışişleri Bakanlığı, bu sürecin sağlam bir temele oturtulabilmesi ve ileride herhangi bir sorunun ortaya çıkmaması için GKA konusunda atılacak adımların vize serbestisi konusunda atılacak adımlarla eş zamanlı olarak yürütüleceği konusunda ısrarlı olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda, Vize Serbestisi Yol Haritası, AB'nin vize serbestisi için Türkiye'den 'Temel haklar', 'Belge güvenliği', 'Kamu düzeni ve güvenliği' ve 'Göç ve sınır yönetimi' konularında gereken adımları atmasını beklediğini de belirtmektedir.⁷² Burada bahsedilen bu 4 konunun içeriği şu şekildedir:

- **Temel haklar:** Ayrımcılık yasağı, temel hak ve özgürlüklerin muhafaza edilmesi, kimlik ve yolculuk belgelerine erişim ile vatansız ve mültecilerin kimlik belgelerine erişimini ifade etmektedir.
- **Belge güvenliği:** Kimlik kartı, pasaport ve diğer benzer belgelerin belge güvenliğinin sağlanması ve pasaportların AB standartlarına uygun olarak (biyometrik pasaport) hazırlanmasını ifade etmektedir.
- **Kamu düzeni ve güvenliği:** Kişisel verilerin korunması, ceza konularında adli iş birliği yapılması, örgütlü suçlar, terör ve yolsuzlukla mücadele edilmesi, bu tür suçların önlenmesi, bu bağlamda siber suçlar, insan ticareti ve terörizmin finansmanı konularında AB müktesebatına uyumu ifade etmektedir.

---

⁷² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Vatandaşlarımızın Schengen alanına vizesiz seyahati, Geri Kabul Anlaşması ve Göç Eylem Planı", Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa#:~:text=Geri%20Kabul%20Anla%C5%9Fmas%C4%B1%20yasad%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20g%C3%B6%C3%A7menlere,Geri%20Kabul%20Anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1n%20kapsam%C4%B1%20d%C4%B1%C5%9F%C4%B1ndad%C4%B1r.>

- **Göç ve sınır yönetimi:** Sınırlarda yeterli gözetim ve kontrolün sağlanması, uluslararası koruma ve yabancılarla ilgili işlemlerde AB müktesebatına uyum ve etkin bir uygulamanın gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.⁷³

Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve GKA, Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinde reel politığın en açık şekilde görülmesini sağlayan belgelerden biri olması açısından son derece önemlidir. Yetkililerin açıklamalarından da açıkça anlaşılacağı üzere, iki taraf da bu anlaşmadan karşılıklı olarak en yüksek düzeyde çıkar elde etme peşindedir. Türkiye tarafı, GKA'yı kabul etmesi karşılığında AB'den vize muafiyeti talep etmiştir. Hatta Dışişleri Bakanlığı, internet sitesinde açıkça “*sorun çıkmaması için vize serbestisi konusunda atılacak adımlar ve GKA konusunda atılacak adımlar eş zamanlı olacaktır*” ifadesine yer vermiştir. Türkiye, kendi reel politikasına uygun olarak AB'nin istemediği göçmenleri bünyesinde tutmak, hatta Türkiye üzerinden yasadışı yollarla AB'ye giren düzensiz göçmenleri geri almak karşılığında maksimum ulusal çıkarı elde etmeye çalışmıştır. Burada en dikkat çekici nokta, Dışişleri Bakanlığı'nın bunu açık bir şekilde internet sitesinden ifade etmesidir. AB ise, kendi reel politikasına uygun davranarak vize serbestisi gibi bir taviz karşılığında göçmen akını Türkiye'de tutmayı amaçlamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, vize serbestisi için dahi AB'nin Türkiye'den ‘Temel haklar’, ‘Belge güvenliği’, ‘Kamu düzeni ve güvenliği’ ve ‘Göç ve sınır yönetimi’ konularında adımlar atmasını beklemesidir. Yani AB açısından Türkiye'nin GKA'yı uygulaması yeterli olarak görülmemektedir. Vize serbestisi konusu ve GKA'nın günümüzdeki durumuna baktığımızda bu iki durumun eş zamanlı olarak uygulanmadığı tartışmaya açıktır.

Tüm bunlar yaşanırken, Eylül-Ekim 2014 tarihlerinde Irak Şam İslam Devleti (İŞİD/DEAŞ) adlı köktendinci terör örgütü Suriye'nin Kobani (Ayn el-Arap) bölgesine saldırılarını yoğunlaştırmıştır. Saldırıların başladığı Eylül 2014'ten Aralık 2014'e kadar İŞİD/DEAŞ

⁷³ Avrupa Birliği Başkanlığı (2024), “Vize serbestisi diyaloğu”, Erişim Tarihi: 01.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.ab.gov.tr/51819.html>.

350'den fazla köyü ele geçirmiştir. Saldırlardan kaçan 150.000 civarı Ayn el-Arap sakini ise Türkiye'nin Suruç ilçesine sığınmıştır.⁷⁴ UNICEF verilerine göre, 19 Eylül 2014 tarihinde başlayan göçte Türkiye'ye sığınan 150.000 kişinin yaklaşık % 60'ı çocuklardan oluşmaktadır.⁷⁵ DEAŞ'ın Ayn el-Arap saldırıları sonrası yaşanan 150.000 kişilik göç Türkiye'de bulunan GKSS'nin sayısı açısından bir fikir vermektedir. Suriye'nin kuzeyinde yaşanan olaylardan kaçan kişilerin sığındıkları ilk yer Türkiye olmaktadır. Daha sonra insani amaçlarla yardım edilen bu kişiler, bir süre sonra Türkiye ile AB arasındaki reel politığın bir parçası haline de gelmektedir.

Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA'yı izleyen süreçte, Türkiye'den AB'ye 2015 yılı içerisinde yaklaşık 885.000 göçmen geçiş yapmıştır.⁷⁶ 17 Aralık 2015-31 Ocak 2016 tarihleri arasında ise bu sayı 110.000 kişiyi aşmıştır. 18 Mart 2016 tarihinde yapılan Türkiye-AB zirvesinden önce bu durum yine reel politik çerçevesinde gündeme gelmiştir. Türkiye, Yunan adalarına Türkiye üzerinden geçen düzensiz göçmenleri geri kabul edeceğini iletmiş, buna karşın Yunan adalarından geri kabul ettiği her Suriyeli için Türkiye'den bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesini teklif etmiştir. Ayrıca, Türkiye, Türkiye'deki Suriyeliler için AB'nin göndermesi gereken 3 milyar Euro değerindeki fonun akışının hızlandırılmasını, 2018 yılı sonuna kadar da 3 milyar euro (avro) daha gönderilerek toplamda 6 milyar euro değerinde yardım yapılmasını talep etmiştir. AB ise, Türkiye üzerinden geçen Batı Balkan göç güzergahının kapatılmasını ve Suriyelilerin Türkiye'ye entegre edilmesini talep etmiştir. 4 Mart 2016 tarihinde ise Türkiye'nin talep ettiği vize serbestisi konusunda ikinci ilerleme raporu yayımlanmış, raporda hâlâ Türkiye'nin yerine getirmesi gereken kriterler olduğu

⁷⁴ *BBC News Türkçe* (2021), "Kobani (6 – 8 Ekim) olayları 2014'te nasıl başladı, sonrasında neler yaşandı?", 23.09.2024, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54292879>.

⁷⁵ UNICEF (2014), "Kobani'den Türkiye'ye gelen Suriyeliler'e UNICEF'ten acil yardım", 23.09.2014, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/kobaniden-t%C3%BCrkiye-gelen-suriyelilere-uniceften-acil-yard%C4%B1m>.

⁷⁶ Song Niu & Bing Fan (2016), "An overview of the Middle East immigrants in the EU: Origin, status quo and challenges", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 2, s. 66.

belirtmiştir. Türkiye tarafı ise en geç 2016 Haziran sonuna kadar vizelerin kaldırılmasını öngörmüştür.⁷⁷

Buradan anlaşılan; Türkiye ile AB arasındaki reel politik durum devam etmiş, Türkiye vize serbestisi yanında AB'den 3 milyar euro değerindeki fonun aktarılmasını da talep etmiştir. Buna karşın, AB tarafı ise göçün durdurulmasını talep etmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Türkiye'nin Yunan adalarından geri alacağı her Suriyeli göçmen karşılığında AB ülkelerine bir Suriyeli gönderilmesi talebidir. Türkiye, GKA dolayısıyla ülkedeki göçmen sayısının artmasını istememiştir. Bununla birlikte, her iki taraf da göçmenler üzerinden politik hamleler yapmaya devam etmiştir.

Türkiye ile AB arasında gerçekleştirilen 18 Mart 2016 tarihli Brüksel Zirvesi'nde amaç insan kaçakçılığının önlenmesi, düzensiz göçün yerine yasal göçün ikame edilmesi ve Ege Denizi'nde insan ölümlerinin önüne geçilmesi olmuştur. Zirve'de, Türkiye'nin Yunan adalarından geri kabul edilen her Suriyeli göçmene karşılık Türkiye'den bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi teklifinin yanı sıra, GKA'nın üçüncü ülke vatandaşları açısından uygulanması tarihinin öne çekilmesiyle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Zirve sonucunda ise bir metin yayımlanmıştır.⁷⁸ Zirve metninde yer alan en önemli kısımlar şunlardır:

- 20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye'den Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerin tamamı Türkiye'ye geri gönderilecektir.
- BM'nin korunmaya muhtaç gruplara dair ölçütleri dikkate alınarak, Yunan adalarından Türkiye'ye geri gönderilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir Suriyeli AB ülkelerine yerleştirilecektir.

⁷⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı (2016), "5 soruda Türkiye – AB zirvesi", 09.03.2016, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=2049&id=1307.

⁷⁸ Nuray Ekşi (2017), "18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin hukuki niteliği", *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, Cilt 1, Sayı: 1, s. 57.

- Türkiye, Türkiye’den AB’ye düzensiz göçle ilgili yeni kara ve deniz rotalarını engellemek için gerekli her tür önlemi alacak ve gerektiğinde komşularıyla iş birliği yapacaktır.
- Türkiye-AB arasında düzensiz göç büyük ölçüde azaldığı veya sona erdiği zaman Gönüllü İnsani Kabul Planı uygulanacaktır.
- Tüm beklentilerin karşılanması şartıyla, Vize Serbestisi Yol Haritasına hız verilerek en geç 2016 Haziran sonuna kadar Türk vatandaşlarına ilişkin vize zorunluluklarının kaldırılması sağlanacaktır.
- 2016 Mart sonuna kadar AB, GKS kapsamındaki kişilere yönelik projelerin gerçekleştirilmesi için Türkiye’ye 3 milyar euro ödenmesine hız verecektir.
- Hem Türkiye, hem de AB, 29 Kasım 2015 tarihinde ortak bir açıklama yaparak müzakere sürecini canlandırmaya ilişkin kararlılıklarını belirtmişlerdir.⁷⁹

Zirve bildirisi, tarafların Zirve öncesi isteklerine uygun olarak şekillenmiştir. En geç 2016 Haziran sonuna kadar Türk vatandaşlarına vize serbestisi getirilmesi planlanmış, Türkiye 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenleri geri kabul etmeyi ve her geri kabul ettiği göçmen için Türkiye’deki bir Suriyeliyi AB’ye yerleştirmeyi kabul etmiş, AB tarafı da 2016 Mart sonuna kadar 3 milyar euroluk ödemeyi yapmayı kabul etmiş ve her iki taraf da üyelik müzakerelerini canlandırma çalışmalarında bulunacaklarını teyit etmişlerdir.

Görüldüğü üzere, 2016 Zirvesi’nde de Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinde Türkiye’de bulunan Suriyeliler en belirleyici konu olmuş, her iki taraf da taviz ve çıkarlarını bu konu üzerinden belirlemişlerdir. Çıkarlar ve reel politik çerçevesinde baktığımızda, Suriyelilerin bir

---

⁷⁹ Avrupa Birliği Başkanlığı (2016), “18 Mart 2016 tarihli Türkiye – AB Zirvesi Bildirisi”, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf.

pazarlık aracı olarak kullanılmasının ahlaki yönü bir yana, her iki tarafın da pozisyonu tamamen uygun görünmektedir. Kissinger'ın belirttiği gibi, ulusal çıkar ve reel politik teorisinde, -tıpkı Richelieu'nün taraftarlarının, onun ahlaki kuralları çiğneme gerekçelerini normalleştirmeleri gibi- ulusal çıkarlar en yüksek ahlak yasasını temsil ederler.⁸⁰ Bu durum, her iki tarafın da kendi çıkarlarını korumak için Suriyelilerin insani durumunu göz ardı ederek ahlak yasalarını çiğnemelerini açıklamaktadır.

Benzer şekilde, Machiavelli, insanların ve hükümdarların -günümüzde devletler ve devlet yetkilileri- eylemlerinde sadece sonuca bakıldığını, istenilen sonuç elde edildiği müddetçe araçların her zaman saygıdeğer bulunacağını ve herkesçe övüleceğini, çünkü sıradan insanların hep görünüşle ve bir işin sonucuyla tuzağa düşürüldüğünü söylemiştir.⁸¹ Türkiye-AB arası diplomaside, göçmenler ve pazarlık konusunda tarafların realist bir yaklaşım sergiledikleri, istediklerini almak için ahlaki ya da ahlaki olmayan her yöntemi kullanabildikleri ve sadece sonuca odaklandıkları analiz edilebilir. Bu noktada, ulusal çıkar ve reel politik teorilerinin ahlaki değerleri önemsemeyen yaklaşımının yanında, Machiavelli'nin realist ve sonuç odaklı yaklaşımı, hem Türkiye, hem de AB'nin yaklaşımıyla örtüşmektedir.

2019 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bir genelge yayımlamış ve bu genelgede Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestisi sürecinin tamamlanması için Vize Serbestisi Yol Haritasında belirtilen kriterlerin karşılanması çalışmalarına hız verilmesi, ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından karşılandığı doğrulanan kriterlerin sürekliliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, *Resmi Gazete*'de yayımlanan genelgede, İçişleri ve Adalet Bakanlıkları için de "*Vize Serbestisi Diyalogu süreci çerçevesinde, AB ile yürütülecek müzakerelerin Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı eşgüdümünde, özellikle Adalet ve İçişleri*

---

⁸⁰ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 54.

⁸¹ Niccolo Machiavelli (2022), *Prens*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, s. 103.

Bakanlıklarının katkılarıyla, kurumlar arasında iş birliği, dayanışma ve süreklilik içerisinde yürütülmesi önem taşımaktadır” demiştir.⁸²

Burada bahsedilen kriterler, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA kapsamında belirlenen ‘Temel haklar’, ‘Belge güvenliği’, ‘Kamu düzeni ve güvenliği’ ve ‘Göç ve sınır yönetimi’ kriterleridir. Bu durum göstermektedir ki, 2019 yılında Türkiye halen bu kriterleri karşılamamış veya AB kriterlerin karşılandığı konusunda tatmin olmamıştır. Vize serbestisi konusu ve GKA’nın eş zamanlı olarak sürdürüleceği bizzat Dışişleri Bakanlığı tarafından ilan edildiği için, vize serbestisinin halen yürürlüğe girmediği bu tarihte GKA’nın işleyişi sorgulanmalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, 2013 yılında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA’nın imzalanmasının ardından dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, vize muafiyetinin sağlanmasını teminen GKA’nın uygulanacağını söylemiştir. Buna karşın, 2019 yılında Türkiye GKA’yı uygulamasına karşın vize serbestisi sağlanmamıştır. Bu durum, Erdoğan’ın ve Dışişleri Bakanlığı’nın resmi olarak belirttiği mütakabiliyete uymamaktadır.

Ocak 2020 tarihinde ise, dönemin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı Hakan Fidan ve Suriye İstihbaratı’nın Başkanı Ali Memlük Moskova’da bir araya gelmiştir. Görüşmede özellikle İdlib’teki ateşkes ve Türkiye’nin terör örgütü olarak gördüğü Yekineyen Parastina Gel (YPG)’e karşı ortak mücadele konusu ele alınmıştır. Buna karşın, Suriye İstihbaratı Başkanı Ali Memlük, Türkiye’nin Suriye’nin bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tanımasını ve Suriye topraklarını tamamen terk etmesini talep etmiştir.⁸³

Türkiye, 2 Mart 2020 tarihinde, Türkiye ile AB arasındaki reel politik satrançta önemli ve oldukça sert bir hamle yapmıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rıfat

---

⁸² *Euronews* (2019), “Erdoğan’dan ‘AB ile vize muafiyeti için gerekli kriterlerin karşılanmasını hızlandırın’ genelgesi”, 18.09.2019, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2019/09/18/erdogan-ab-ile-vize-muafiyeti-icin-gerekli-kriterlerin-karsilanmasini-hizlandirin-geneli>.

⁸³ *BBC News Türkçe* (2020), “Reuters: MİT başkanı Hakan Fidan ve Suriye istihbaratının başkanı Ali Memlük Moskova’da görüştü”, 14.01.2020, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51100175>.

Hisarcıkloğlu ve beraberindeki STK temsilcileri, Esenboğa Havaalanı'nda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan burada bazı açıklamalarda bulunmuştur. Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirdiği Bahar Kalkanı Operasyonu ve buna paralel olarak Türkiye'ye yeni göçmen akımları ile ilgili olarak, Erdoğan, Türkiye'nin 9 yıldır 4 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yaptığını, şimdi ise 1,5 milyon mültecinin daha Türkiye sınırlarına getirilerek Türkiye'ye ek bir yük getirilmek istendiğini söylemiştir. Erdoğan, daha önce yaptığı açıklamalara da atıfta bulunarak, Batı'yı mülteciler konusunda yük paylaşımına davet ettiğini, Batı bu daveti kabul etmediği için de artık sınır kapılarının açıldığını ve Batı'nın da bu yükten nasibini alacağını belirtmiştir.⁸⁴

Söz konusu açıklamanın Türkiye'nin en üst düzey yöneticisinin ağzından yapılması oldukça dikkat çekicidir. Türkiye, bu açıklama ile iki yönden mesaj vermiştir. Birincisi, Türkiye, 2011 sonrası Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilerde en önemli pazarlık konusu olan göçmenler ile ilgili olarak yük paylaşımına gidilmesi, ya da gidilmiyorsa AB'nin Türkiye'ye verdiği vize serbestisi gibi konularda adım atması ile ilgili politik bir gözdağı vermiştir. Bu durumun sözle kalmayıp fiilen göçmenlerin –ileride de görüleceği gibi– Yunanistan ve Bulgaristan sınırına hareketine göz yumulması, Türkiye'nin bu reel politik hamleyi gerekirse uygulamaya geçireceğine ilişkin de bir sinyal vermiştir.

İkinci olarak, Erdoğan'ın 1,5 milyon mülteciyi Türkiye sınırlarına sürerek Türkiye'ye daha fazla yük getirmek istediklerine dair ifadesi oldukça önemlidir. Burada Batı'ya bir gönderme yapılarak, bu göçlerde onların da etkisi olduğu, hatta kasti olarak bu göçe izin verildiğine atıf yapılmıştır. Türkiye, bu açıklama ile Türkiye'nin Suriye'de yaptığı operasyonlar, Türkiye'nin toprak bütünlüğü ve Türkiye ile AB arasındaki göçmenler kaynaklı politik pazarlıklar arasında bir ilişki kurmuş olmaktadır.

---

⁸⁴ *Anadolu Ajansı* (2020), "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Artık kapılar açılmıştır", 02.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/cumhurbaskani-erdogan-artik-kapilar-acilmistir/1751538>.

Türkiye'nin bu hamlesini ve altında yatan nedenleri iyi irdelemek gerekmektedir. Suriye rejiminin ve Rusya'nın İdlib'e müdahalesinin ardından burada yaşayan 4 milyon kişiden 2 milyonu Türkiye sınırına gelmiştir. Türkiye, yeni bir göç dalgası ile ilgili olarak uluslararası toplumu uyarmasına karşın Avrupa ülkeleri kapılarını göçmenlere karşı kapalı tutmuş ve Türkiye de bu göçmenlerle ilgili Suriye topraklarında güvenli bölge oluşturulması projesiyle ilgili Batılı ülkelere destek görmemiştir. Tüm bunların yanında, Türkiye, 18 Mart 2016 tarihinde AB ile yaptığı göçmen mutabakatına uyulmadığı ve bu mutabakatta göçmenlerle ilgili AB tarafından gönderileceği taahhüt edilen 6 milyar euronun tamamının gönderilmemesi konusunda AB'yi suçlamıştır. Bunun sonucunda, Türkiye, düzensiz göçmenlerin kara ve deniz yoluyla Avrupa'ya gitmesine engel olmamış, Yunanistan'ın sert önlemlerine rağmen 100.000'in üzerinde göçmen de sınırı geçerek Türkiye'den Yunanistan'a ulaşmayı başarmıştır.⁸⁵ Özellikle Pazarkule ve Kastanies sınır kapıları arasında bekleyen göçmenler Yunan polisi tarafından atılan gaz bombaları ile dağıtılmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin bir kısmı ise Meriç Nehri üzerinden Yunanistan'a ulaşmaya çalışmıştır.⁸⁶

Tüm bu gelişmelerin ardından dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, AB Dışişleri Bakanları'nı olağanüstü toplantıya çağırmıştır. Yunan Devleti, megafonlar ve SMS'ler aracılığıyla göçmenlere sınırların kapalı olduğu ve geçmeye çalışmamaları konusunda uyarıda bulunmuştur. Sınır bölgesinde göçmenlere karşı kullanılan gaz bombalarının bir kısmının Yunan, bir kısmının ise Türk yapımı olduğu görülmüştür. Yunan hükümeti, son 24 saat içerisinde 10.000 kişinin toplu olarak sınırdan geçmeye çalıştığını ve bu kişilerin polis tarafından engellendiğini belirtmiştir. Yunanistan Başbakanı Kiriakos Mitsotakis ise, sınıra yığılan göçmenlerin günden güne artması durumunda sınırların korunmasının mümkün olmayacağını belirtmiştir. Tüm bu gelişmelerle ilgili olarak, Yunan

---

⁸⁵ *Anadolu Ajansı* (2021), "Göçmenler Avrupa yolunda: Türkiye kapıları neden açtı?", 12.01.2021, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700>.

⁸⁶ *BBC News Türkçe* (2020), "Mülteci krizi: Edirne'de 'sınırdaki' göçmenler", 01.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51697215>.

basını, Türkiye'nin hukuk devleti anlayışından uzaklaşmaya başladığını iddia etmiş ve AB'nin göçmenlerle ilgili olarak hem Türkiye, hem de Yunanistan'a karşı umursamaz bir tavır takındığını belirtmiştir.⁸⁷

Erdoğan'ın sınır kapılarının açılacağıyla ilgili açıklamasına giden yol ve sonrasında yaşananlar, göçmenlerin Türkiye-AB arasındaki diplomatik ilişkilerde reel politığın uygulanması açısından nasıl bir koz olarak kullanıldığını göstermektedir. Türkiye, Suriye'de yaşananlar ve bundan kaynaklı göçmen akını konusunu AB ilişkileri ile ilişkilendirmiş, Batı'nın Türkiye'nin Suriye'de yaptığı operasyonlarla hem kendisinin, hem de Suriye'nin toprak bütünlüğüne katkı sağladığını kabul etmesini, aksi halde Suriye'deki iç karışıklıklardan dolayı Türkiye'ye akın eden göçmenlerin Avrupa'ya geçmesine izin vereceği mesajını vermiştir. Yine Türkiye, göçmenlerin Türkiye'de kalması karşılığında AB'nin söz verdiği vize serbestisi, katılım müzakerelerinin hızlandırılması ve 6 milyar euroluk ödeneğin tamamının gönderilmesiyle ilgili edimlerin yerine getirilmesi için ciddi bir uyarıda bulunmuştur.

Bu gelişmelerin ardından, 9 Mart 2020 tarihinde Brüksel'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, dönemin AB Konseyi Başkanı Charles Michel ve AB Komisyonu Başkanı Ursula Von Der Leyen ile görüşmüştür.⁸⁸ Görüşmede Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen sorunların yanı sıra, aktif göçmen akını ve İdlib'deki insanlık dramı ele alınmıştır. Burada Ursula Von Der Leyen'in -Erdoğan ile görüşmeden önce- Türkiye'nin göçmenleri Yunanistan sınırından çekmesini talep etmesi önemlidir. Leyen, bunu talep etmesinin yanında, düzensiz göçle mücadele için AB tarafından Türkiye ve Yunanistan'a ekonomik destek sağlanması

---

⁸⁷ *BBC News Türkçe* (2020), "Yunanistan AB dışişleri bakanlarını olağanüstü toplantıya çağırdı, binlerce göçmen sınırdaki", 01.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51697213>.

⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2020), "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Birliği Konseyi başkanı Michel ve AB Komisyonu başkanı Von Der Leyen ile görüştü", 09.03.2020, Erişim Tarihi: 30.06.2024, Erişim Adresi: <https://tccb.gov.tr/haberler/410/116976/cumhurbaskani-erdogan-avrupa-birligi-konseyi-baskani-michel-ve-ab-komisyonu-baskani-von-der-leyen-ile-gorustu>.

gerektiğini de belirtmiştir. Hatta AB, görüşmeden önceki hafta Yunanistan'a 'ortak sınırları savunma desteği' adı altında 700 milyon euro tutarında kaynak sağlamıştır. Tüm bunlara karşın, Türkiye ise, AB'nin Suriye'nin kuzeyindeki ihtilaflarla ve göçmen akınıyla ilgili daha fazla sorumluluk almasını istemiş, özellikle Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde güvenli bir bölge oluşturulması fikrine destek olunmasını talep etmiştir.⁸⁹

AB'nin Leyen aracılığıyla Türkiye'den Yunanistan sınırındaki göçmenleri çekmesini talep etmesi, aynı zamanda da Türkiye ve Yunanistan'a bu konuyla ilgili ekonomik yardım yapılması çağrısında bulunması, Türkiye'nin göçmenleri sınıra yönlendirme hareketinin bir ölçüde sonuç verdiğini göstermektedir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, AB'nin Türkiye'ye vermeyi taahhüt ettiği 6 milyar euronun ödemesi geciktirilirken, Yunanistan'a 700 milyon euronun derhal verilmiş olmasıdır. Bu durum, AB'nin göçmen akınının çözümüyle ilgili olarak Türkiye ve Yunanistan'a farklı yaklaşımları olduğunu düşündürmektedir. 6 milyar euroluk ödeneğin verilmemesinin yanında, en geç 2016 Haziran'ında Türk vatandaşlarına getirilmesi gereken vize serbestisinin 2020 yılında hala gerçekleştirilmemiş olması ve katılım müzakerelerinde ilerleme kaydedilmemiş olması da ayrıca dikkat çekicidir.

Erdoğan'ın sınır kapılarının açılacağıyla ilgili yaptığı çıkış, reel politikte güç kullanımına da örnek olarak verilebilir. Nitekim Kissinger, meşru olmayan gücün kuvvetin sürekli sınanmasına yol açacağını, güçten yoksun meşruiyetin de boş kabadayılığa teşvik edeceğini söylemiş; dengenin, ortak değerler üzerindeki mutabakatla desteklenirse en iyi şekilde işleyeceğini belirtmiştir.⁹⁰ Türkiye'nin göçmenler konusunda yük paylaşımına gitme isteği - Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA temelinde- oldukça meşrudur.

---

⁸⁹ İrfan Kaya Ülger (2020), "Türkiye – AB ilişkilerinde temel anlaşmazlık konuları", *Anadolu Ajansı*, 10.03.2020, Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ab-iliskilerinde-temel-anlasmazlik-konulari-/1760573>.

⁹⁰ Henry Kissinger (2022), *Diplomasi*, s. 67.

AB'nin vize konusundaki tutumu, Machiavelli'nin devlet adamlarının sözlerini tutma konusundaki tutumuyla ilgili söylediklerinde açıklığa kavuşmaktadır. Machiavelli, devlet yöneticilerinin sözlerini tutmalarının ve hileyle değil de dürüstlikle yaşamalarının ne kadar övgüye değer olduğundan bahsetmiş; buna karşın sözlerine sadık kalmayı pek umursamayan ve işlerini kurnazlıkla yürüten yöneticilerin büyük işler başararak sonuçta işlerini dürüstlük temelinde yürüten yöneticilere üstün geldiğini söylemiştir.⁹¹ Realist çerçevede baktığımızda, AB tarafı vize serbestisi ve katılım müzakerelerinin hızlandırılması konularında sözlerini tutmamış, buna karşın Türk tarafına vaatlerde bulunarak GKA'nın işlemesinin devam etmesini sağlamışlardır. Kullandıkları yöntem ahlaki olmasa da, Birliğin çıkarları bağlamında istediklerini almayı başarmışlardır.

Genel olarak AB'nin tutumuna bakıldığında, Birliğin Arap Baharı sürecinde bu hareketten etkilenen halkların demokratik taleplerini görmezden geldiği ve sadece kendi ekonomik ve politik çıkarlarını ön planda tutan pragmatist bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Birlik, 2011 Mart ayında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ardından da pasif bir konumda kalarak, savunuculuğunu yaptığı kişi hak ve özgürlükleri ve demokratik değerler konularında kendi değerlerine karşıt bir tutum sergilemiştir. Hatta Suriye İç Savaşı'nın Birlik içerisinde sadece mülteci konusuna indirgenmesi ve topluma da bu şekilde yansıtılması, Avrupa'nın savunduğu demokratik değerlerle pragmatizm arasında sıkıştığını göstermektedir.⁹² AB'nin Türkiye ile olan ilişkisinde de pragmatist bir bakış açısına sahip olduğu, kendi yararına gördüğü konularda taahhütleri uygulamaya koyduğu, yarar sağlamayacağı aksiyonları ise göz ardı ettiği söylenebilir. Bu durum, Machiavelli'nin sözlerini tutan hükümdarlar ve tutmayan hükümdarlar karşılaştırmasında da kendisini göstermektedir. Bu konuda da, Machiavelli,

---

⁹¹ Niccolo Machiavelli (2022), *Prens*, s. 101.

⁹² Uğur Çil (2016), "Avrupa'nın büyük imtihanı: demokrasi mi, pragmatizm mi?", *Anadolu Ajansı*, 12.08.2016, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/avrupa-nin-buyuk-imtihanı-demokrasi-mi-pragmatizm-mi/615218>.

sözünü tutmayan hükümdarların amaçlarına ulaştıklarını, önemli olanın sonuç olduğunu söylemiş ve bu anlamda pragmatizm ile benzer bir görüş ortaya koymuştur.

Tüm bunlara karşın, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2 Mart 2020 tarihinde sınır kapılarının açılacağı açıklamasının ardından yapılan bazı görüşmeler ve ziyaretler de Türkiye'nin hamlesinin etkisini bir ölçüde göstermesi açısından önemlidir. Açıklamanın hemen ardından, 3-4 Mart 2020 tarihlerinde dönemin AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell Türkiye'yi ziyaret ederek, dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Savunma Bakanı Hulusi Akar'la görüşmüştür.⁹³ Cumhurbaşkanı Erdoğan da, 4 Mart 2020 tarihinde dönemin AB Konseyi Başkanı Charles Michel'i kabul etmiş ve görüşmeye dönemin T.C. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve AB Yüksek Temsilcisi Josep Borrell de katılmışlardır.⁹⁴

Görüşmede Türkiye-AB ilişkilerinin yanı sıra, Suriye'deki durum ve göçmen akını ele alınmıştır. 9 Mart 2020 Brüksel Zirvesi'nin ardından, 17 Mart 2020 tarihinde ise, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, dönemin Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson arasında bir video konferans gerçekleştirilmiştir. Görüşmede özellikle Türkiye-AB ilişkileri ve düzensiz göç konuları ele alınmıştır.⁹⁵ Söz konusu ziyaret ve görüşmelerin Türkiye'nin göçmenleri Yunanistan sınırına yönlendirmesi hareketinin ardından gelmesi oldukça anlamlıdır. Görüşme ve ziyaretlerin konularından en önemlilerinin göçmen akını olduğu ise resmi olarak duyurulmuştur. Bu durum, yine Türkiye'nin bu sert hamlesinin bir ölçüde karşılık bulduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

⁹³ European Council (2020), "EU HR Borrell visits Türkiye", Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20200303-eu-hr-borrell-visits-Türkiye>.

⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2020), "Avrupa Birliği Konseyi başkanı Charles Michel'in ülkemizi ziyareti", 04.03.2020, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.tccb.tr/basin-aciklamalari/365/116880/avrupa-birligi-konseyi-baskani-charles-michel-in-ulkemizi-ziyareti>.

⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Mart 2020", Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/mart2020.tr.mfa>.

AB açısından bakıldığında; şu anda 27 üyesi bulunan Birlik, finansal, ticari ve ekonomik açıdan dünyanın en büyük güçleri arasında yer almaktadır. Birliğin bu gücü ve küresel çaptaki ağırlığı, Birlik üyelerinin dış politika konusunda ortak hareket etmesi ile artmaktadır. AB'nin dış politika kararlarını üye devlet ve hükümet başkanlarından oluşan AB Konseyi almaktadır. Özellikle güvenlik politikaları ve dış politika alanında alınan kararların çok büyük bir kısmı tüm AB üyelerinin onayına ihtiyaç duymaktadır.⁹⁶ Bu açıdan bakıldığında, Birlik üyelerinin ayrı ayrı ulusal çıkarları olmasına karşın, Birlik söz konusu olduğunda dış politika belirlemede Birliğin tek bir ülke gibi davranarak ortak çıkarları ortak bir kararla koruduğu görülmektedir.

Bunun bir yansıması olarak, Türkiye-AB diplomatik ilişkilerindeki göçmen etkisinin yanı sıra, AB içerisinde de göçmenler ve AB ortak çıkarları ilişkisi tartışması yapılmaktadır. 11 Kasım 2022 tarihinde İtalya Başbakanı Giorgia Meloni, düzensiz göçmen akınına karşı ortak bir çözüm olarak “*AB dış sınırlarının korunması gerekliliğinden*” bahsetmiştir. Yine aynı açıklamada, Meloni, doğu rotasındaki göçmen akınlarını yönetme konusuyla ilgili olarak “*Avrupa ölçeğinde bir çözümün inşa edilmesini istediğinden*” bahsetmiştir.⁹⁷ Bu açıklamalar, AB söz konusu olduğunda tek bir ülkenin ulusal çıkarının değil, Birliğin ortak çıkarının tartışma konusu olduğunu göstermektedir.

Göçmen akınıyla ilgili olarak AB içinde yapılan tartışmaların bir parçası da AB Yeni Göç ve İltica Paktı'dır. 23 Eylül 2020 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan Pakt'ın amacı; işlevsiz duruma gelen AB göç politikalarını ortak bir şekilde tekrar oluşturmak, koruma isteklerine uygun şekilde göçmenlerin yerlerini değiştirmek ve kendi ülkelerine geri dönmeleri için üye devletlere destek vermektir. Bununla ülkeler arasında daha güçlü bir

---

⁹⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı, “Avrupa Birliği – temel politika alanları – dış ve güvenlik politikası”, Erişim Tarihi: 20.07.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=228.

⁹⁷ *Anadolu Ajansı* (2022), “İtalya Başbakanı Meloni'den Fransa ve Avrupa'ya düzensiz göç tepkisi”, 11.11.2022, Erişim Tarihi: 24.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italya-basbakani-meloniden-fransa-ve-avrupaya-duzensiz-goc-tepkisi/2735568>.

dayanışma sağlanması amaçlanmaktadır.⁹⁸ Malta, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi AB ülkeleri, konumları nedeniyle göçmenlerin Avrupa’da sınırlarına ilk ulaştıkları ülkeler olmaktadır. Mevcut yasal düzenlemeler her iltica başvurusunun, ilgili sığınmacının AB sınırlarından içeri girdiği ve iltica başvurusu yaptığı ilk ülke tarafından değerlendirilmesini gerektirmektedir. Buna karşın, kısa zamanda çok fazla sığınmacının belli bir bölgeye gelmesi, sistemin doğru bir şekilde işleyememesine, ülkelerin sığınmacı başvurularını düzgün bir şekilde alıp değerlendirememelerine ve seyahatlerin kontrolsüz bir şekilde devam etmesine neden olmaktadır. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von Der Leyen, bu konuyu “*Avrupalı çözümler gerektiren bir Avrupa sorunu*” olarak tanımlamıştır.⁹⁹

14 Mayıs 2024 tarihinde, AB Yeni Göç ve İltica Paktı AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Pakt ile beraber, AB’ye giriş yapmak isteyen düzensiz göçmenler için ön tarama uygulaması getirilmiştir. Bunun yanında ‘sınır usulü’ denilen ve sığınma başvurularının hızlı değerlendirilmesini sağlayan, ayrıca daha etkin kimlik tespitini içeren bir sistem oluşturulmuştur. Tüm bunların yanında, Paktla geri göndermelerin hızlandırılması, sığınmacılar konusunda AB içerisinde yük paylaşımının düzenlenmesi ve AB’ye sığınma başvurusunda bulunan sığınmacının başvurusundan hangi ülkenin sorumlu olacağına ilişkin kuralların işletilebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Pakt ile yapılan düzenlemelerin 2 yıl sonra uygulamaya konulması beklenmektedir.¹⁰⁰

AB Yeni Göç ve İltica Paktı göstermektedir ki, göç akını sadece Türkiye-AB ilişkilerinde etkili olmamakta, aynı zamanda AB içinde de tartışmalara neden olmaktadır. Göçten diğer ülkelere göre daha fazla etkilenen İtalya, İspanya, Yunanistan ve Malta gibi ülkeler

---

⁹⁸ Cahit Ağaoğlu (2021), “Avrupa Birliği’nin yeni göç ve iltica paktı ve Pakt’ın göçmen çocuk konusundaki düzenlemelerine ilişkin değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27, Sayı: 2, s. 1424.

⁹⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı (2023), “Yeni Göç ve İltica Paktı’nda sona doğru: AP ve AB Konseyi, beş önemli başlıkta daha anlaşmaya vardı”, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=13933&id=13935.

¹⁰⁰ Avrupa Birliği Başkanlığı (2024), “Göç ve İltica Paktı kabul edildi”, 16.05.2024, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/goc-ve-iltica-pakti-kabul-edildi_53797.html.

sığınmacılar konusunda yük paylaşımına gitmek istemektedirler. İtalya Başbakanı Giorgia Meloni'nin bu konuyla ilgili olarak *“Avrupa ölçeğinde bir çözümün inşa edilmesini istediğinden”* bahsetmesi yine AB sınırlarının korunması ve yük paylaşımı ile adil bir sistemin kurulmasıyla ilgilidir.

Türkiye ile AB arasındaki göçmen akımı sorununun günümüzdeki durumunu anlamak için daha yakın tarihli açıklamalara bakmak gerekmektedir. 15 Şubat 2024 tarihinde Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve Macaristan Dışişleri ve Dış Ticaret Bakanı Peter Szijjarto bir araya gelmiştir. Bu görüşmede, Fidan, *“AB'nin stratejik düşünerek artık Türkiye'ye yaklaşımında kimlik siyasetini sona erdirmesi gerekmekte. Aynı zamanda Türkiye-AB ilişkileri bazı ülkelerin siyasi hesaplarına da kurban edilmemelidir. AB'nin ülkemizin üyeliğine yönelik tavrında daha rasyonel düşünmesini ve bölgesel refaha ve istikrara katkı sağlayacak bir tutum benimsemesini bekliyoruz.”*¹⁰¹ demiştir. Peter Szijjarto ise, *“Bugün Avrupa, AB önünde yığılan zorluklarla, Türkiye ile iş birliği olmadan baş edemez. Yasa dışı göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasını engelleyemezsek, Avrupa'yı kaybedeceğiz, biz bunu istemiyoruz.”* demiş ve düzensiz göç akışına karşı Türkiye'yi desteklediğini ifade etmiştir. Ayrıca Szijjarto, vize işlemlerinin kolaylaştırılmasıyla ilgili olarak ilerleme kaydetmek istediklerini belirtmiş ve dönem başkanlıkları sırasında, Türkiye ile AB arasındaki ortaklık konseyinin yeniden toplanmasını arzu ettiklerini söylemiştir.¹⁰²

İki tarafın da açıklamalarına bakıldığında, 2024 yılında pozisyonlarda hâlâ bir değişiklik olmadığı ve göçmenler üzerinden yapılan reel politik hamlelerin devam ettiği vurgulanabilir. Fidan, AB'nin 'Avrupalı' kimliğini oluşturduğuna ve 'Müslüman Türkiye' kimliğiyle Türkiye'yi 'Avrupalı' kimliğinin dışında görerek, tamamen kimlik siyaseti ile dışarıda bırakmak istediğine atıf yapmıştır. Szijjarto ise, Türkiye ile iş birliğine vurgu yapmıştır; ancak

¹⁰¹ NTV (2024), “Bakan Fidan ile bir araya gelen Macaristan Dışişleri Bakanı'ndan vize serbestisi açıklaması”, 15.02.2024, Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-fidan-ile-bir-araya-gelen-macaristandisleri-bakanindan-vize-serbestisi-aciklamasi,C9o23vkbdUGgxBXu2zybaw>.

¹⁰² A.g.e.

'iş birliği' olarak kastettiği şey temelde göçmenlerin Türkiye'de tutulmasıdır. Özellikle Sziijarto'nun düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasını engelleyemedikleri takdirde Avrupa'yı kaybedeceklerini ve bunu istemediklerini belirtmesi bunu doğrular niteliktedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç, AB'nin düzensiz göçmen sorununu çözüme konusundaki anlayışı göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasını engelleyerek Türkiye'de tutmaktır. Bunun karşılığında ise, Sziijarto, vize işlemlerinin kolaylaştırılması ile ilgili 'ilerleme kaydetmek istediklerini' belirtmiştir. Buradan anlaşılan şudur ki, iki taraf da kendi pozisyonlarını korumakta ve ellerindeki kartları birbirlerine karşı kullanmaya devam etmektedirler.

Tüm bu analizler ışığında, Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilere bakıldığında, özellikle 2011'de Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Kıbrıs konusu yerine göçmen akınının ilişkilerin merkezine oturduğu söylenebilir. Gerek Türkiye, gerekse AB tarafı, göçmen akınına reel politik çerçevesinde değerlendirmiş ve göçmen kartını karşı taraftan istediklerini elde etmeye çalışmak için kullanmışlardır.

Türkiye, AB'den uzun zamandır istediği vize serbestisi ve katılım müzakerelerinde kolaylık sağlanması gibi konularda taleplerde bulunmuş ve 6 milyar euro değerinde para yardımı karşılığında göçmenlerin Türkiye'de tutulmasını kabul etmiştir. Buna karşın AB ise, göçmenlerin Türkiye'de tutulmasına karşılık vize serbestisi, katılım müzakerelerinde kolaylık ve ekonomik yardım konusunda çalışmalar yapacağını söylemiştir. Burada sorun, Türkiye'nin milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmasına karşın AB'nin söz verdiği ve yazılı anlaşmalarla taahhüt ettiği konularda adım atmaması ya da çok yavaş davranmasıdır. 2016 Haziran'ında Türk vatandaşlarına verilmesi planlanan vize serbestisinin 2024 itibariyle halen gerçekleştirilmemiş olması bunun en açık örneklerinden birisidir. Suriye İç Savaşı sonucunda ortaya çıkan göçmen akını her iki taraf tarafından da reel politik çerçevesinde kullanılırken, tıpkı 2020 Mart ayında göçmenlerin Türkiye tarafından Yunanistan sınırına yönlendirilmesi

ve Yunan polisinin sert müdahalesinde olduğu gibi, göçmenler sadece birer araç olarak görülmektedir.

Dahası, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin Türkiye-AB diplomatik ilişkilerinin şekillenmesindeki en önemli etken olduğu görülmektedir. Türkiye, elindeki bu demografik gücü AB ile pazarlıklarda etkin bir şekilde kullanmakta, hatta Mart 2020'de olduğu gibi bunu fiili hareketlere de çevirmektedir. Türkiye, Suriyelileri bir demografik güç olarak kullanırken, AB tarafı ise elindeki vize serbestisi ve katılım müzakereleri kartlarını oynamakta ve gücü dengelemeye çalışmaktadır. Tüm bunlara karşın, Türkiye'nin Suriyeliler ve diğer düzensiz göçmenlerin AB tarafına geçmesine göz yumması durumunda, AB tarafının bu akını durdurup durduramayacağı, durduramaması durumunda da bu göçmenlerin AB ekonomisine ve demografik yapısına etkileri ciddi şekilde tartışılmalıdır. Bu etkenler göz önüne alındığında, Türkiye'nin Suriyeliler konusunu ulusal çıkarlar ve reel politik çerçevesinde doğru kullanması durumunda, AB ile ilişkilerinde ciddi avantajlar elde edebileceği öngörülebilir.

Sonuç

Türkiye-AB ilişkileri, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'ndan günümüze yaklaşık 62 yıllık bir süreci kapsamaktadır. İnşili-çıkışlı gelişen bu ilişki, özellikle 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday olarak kabul edilmesinin ardından ivme kazanmıştır. Başlangıcından beri her iki taraf için de reel politik teorisinin geçerli olduğu bu ilişkide, dönem dönem ilişkileri etkileyen mevcut gerçeklikler değişmiş, buna karşın her iki tarafın da çıkarlar ve -ahlaki kuralların ve yasaların da ötesinde- mevcut gerçekler çerçevesinde politikalar geliştirme tutumu değişmemiştir.

1999 Helsinki Zirvesi'nden önce dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Türkiye'nin AB adaylığı ve Kıbrıs konusunu ayrı tuttuklarına ve bunun bir pazarlık konusu olamayacağına dair açıklamaları, ilerleyen süreçte, özellikle AB tarafının, Kıbrıs konusunu bir reel politik gerçek olarak kabul ederek ilişkilerin merkezine yerleştireceğine dair Türkiye'nin aldığı ve

karşılık verdiği bir sinyal olmuştur. Nitekim ilerleyen süreçte Türkiye'nin öngörülere gerçekleşmiş; 5 Haziran 2003 tarihinde Hristiyan Demokrat parlamenter Arie Oostlander tarafından Türkiye ile ilgili hazırlanmış olan raporda “*Kıbrıs'ta çözüm Türkiye'nin AB perspektifinin ilerlemesi için vazgeçilmez koşuldur*” ifadesi kullanılmıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetler Arası Konferans'ta alınan kararlar Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerine başlanmasına karar verilmesinin ardından Kıbrıs konusu tamamıyla müzakerelerin odak noktası haline gelmiş, özellikle GKRY, 2004 yılında AB'ye üye olmanın getirdiği avantajla Türkiye'nin katılım müzakerelerine -kendi ulusal çıkarları yönünde- müdahil olmaya başlamıştır.

Türkiye ile AB arasındaki diplomatik ilişkilerde reel politik kavramının en belirgin şekilde kullanılmaya başlandığı bu dönemde, özellikle GKRY tarafı, AB içerisindeki üye konumunu kullanarak Türkiye'yi kendisini adanın tek temsilcisi olarak tanımaya zorlamaya çalışmış, Türkiye ise kendi ulusal çıkarları gereği bunu kabul etmeyerek diplomatik pazarlıklara girişmiştir. Türkiye'nin bu konuda doğru bir politika izlediği, ileride ortaya çıkacak Doğu Akdeniz'de enerji kaynakları arama konusundaki krizle anlaşılmıştır.

2011 Suriye İç Savaşı sonrası ortaya çıkan göçmen akını ise Türkiye-AB ilişkilerinde reel politik teorisinin en belirgin şekilde uygulandığı dönemin başlangıcı olmuştur. 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile AB arasında imzalanan Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA, her iki tarafın da bu yeni dönemde ilişkilerinin temel noktası olarak göçmen akını aldıklarını göstermiştir.

Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve GKA ile Türkiye AB'den Türk vatandaşları için vize serbestisi ve göçmenler için maddi yardım istemiş, AB tarafı ise göçmenlerin Türkiye'de tutulması yoluyla kendi güvenliğini, demografik ve ekonomik yapısını korumayı amaçlamıştır. Her iki tarafın da sadece kendi çıkarlarını düşündüğü bu anlaşma -göçmenlerin haklarını ve durumlarını ikinci planda düşünerek- reel politığın ruhuna uygun olarak

tasarlanmıştır. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi, ulusal çıkar en yüksek ahlaki değerdir ve reel politikte -ulusal çıkarlar dışında- ahlaki kurallar ve yasalar önemli değildir.

Türkiye ile AB arasında yapılan 18 Mart 2016 tarihli Brüksel Zirvesi ise konuyu daha da ileri taşımış, Türkiye Yunan adalarına geçen her düzensiz göçmeni geri almayı kabul etmiş, karşılığında Türkiye'nin geri aldığı her düzensiz göçmen için Türkiye'den AB'ye bir Suriyelinin yerleştirilmesine karar verilmiştir. Bu durum, göçmenlerin sadece bir pazarlık kozu olarak kullanıldığının en büyük göstergesidir. Karşılığında, AB, Türk vatandaşlarına en geç 2016 Haziran sonuna kadar vize serbestisi sağlanacağını belirtmiş, ancak bu zamana kadar bu konu çözülememiştir.

2 Mart 2020 tarihinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan sınır kapılarının açılacağını belirterek reel politikte güç kullanımına çok önemli bir örnek vermiştir. Kuşkusuz bu harekette Türkiye'nin AB'nin taahhütlerini yerine getirmediği inancı ile kendi ulusal çıkarlarını zorla karşı tarafa dayatma motivasyonu görülebilir.

Sonuç olarak, genel itibariyle Türkiye-AB ilişkilerine bakıldığında, bu makale, ilişkilerin tamamen reel politik teorisi çerçevesinde, yani realist bir bakış açısıyla yönetildiğini iddia eder. Ancak bunun en belirgin şekli, Suriye İç Savaşı sonrası ortaya çıkan göçmen akınının Türkiye-AB ilişkileri üzerindeki etkisinde kendisini göstermektedir. Her iki tarafın da diplomatik hamleleri göstermiştir ki, Türkiye'de bulunan Suriyeliler her iki taraf için de reel politik bir gerçek olarak kabul edilmekte ve ilişkilerde kullanılmaktadır. Türkiye, kendi bünyesinde bulundurduğu Suriyelileri, kendi çıkarlarını -vize serbestisi, üyelik müzakerelerinin hızlandırılması, mali yardım vb.- AB'ye belirtmek için kullanırken, AB tarafı da birtakım tavizler vererek göçmenlerin Türkiye'de kalmasını sağlamaya çalışmakta ve bu yolla kendisini göç etkisinden uzak tutmaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Cahit (2021), “Avrupa Birliği’nin yeni göç ve iltica paktı ve Pakt’ın göçmen çocuk konusundaki düzenlemelerine ilişkin değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27, Sayı: 2, ss. 1424-1446.
- Aktan, Coşkun Can (2022), “Makyavelizm, Herestetik ve politik manipülasyon sanatı kamu tercihi perspektifinden ‘iyiliksever despot’ ve iktidar hırsı”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 2, ss. 122-145.
- *Anadolu Ajansı* (2013), “AB ile tarihi anlaşma imzalandı”, 16.12.2013, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ab-ile-tarihi-anlasma-imzalandi/197368>.
- *Anadolu Ajansı* (2017), “AB ile müzakerelerde fasıllar siyasi engellere takıldı”, 03.05.2017, Erişim Tarihi: 27.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ab-ile-muzakerelerde-fasilllar-siyasi-engellere-takildi/810289>.
- *Anadolu Ajansı* (2020), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Artık kapılar açılmıştır”, 02.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/cumhurbaskani-erdogan-artik-kapilar-acilmistir/1751538>.
- *Anadolu Ajansı* (2021), “Göçmenler Avrupa yolunda: Türkiye kapıları neden açtı?”, 12.01.2021, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700>.
- *Anadolu Ajansı* (2022), “İtalya Başbakanı Meloni’den Fransa ve Avrupa’ya düzensiz göç tepkisi”, 11.11.2022, Erişim Tarihi: 24.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italya-basbakani-meloniden-fransa-ve-avrupaya-duzensiz-goc-tepkisi/2735568>.

- Aslantürk, Oğuzhan & Tunç, Yusuf Erdem (2018), “Yabancıların Türkiye’de kayıt dışı istihdamı”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 4, ss. 13-20.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2007), “2003-06-05 AP, Türkiye raporunu kabul etti – Ntvmsnbc”, Erişim Tarihi: 20.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=27704>.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2016), “18 Mart 2016 tarihli Türkiye – AB Zirvesi Bildirisi”, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: [https://www.ab.gov.tr/files/AB Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf](https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf).
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2023), “Türkiye – AB ilişkilerinin tarihçesi”, Erişim Tarihi: 03/01/2024, Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html#:~:text=T%C3%BCrkiye%2DAB%20ili%C5%9Fkilerinin%20d%C3%B6n%C3%BCm%20noktas%C4%B1,kesin%20bir%20dille%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2024), “Göç ve İltica Paktı kabul edildi”, 16.05.2024, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/goc-ve-iltica-pakti-kabul-edildi_53797.html.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2024), “Vize serbestisi diyalogu”, Erişim Tarihi: 01.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.ab.gov.tr/51819.html>.
- Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (2023), “Türkiye – Avrupa Birliği (AB) ilişkilerine ait bazı önemli tarihler”, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: https://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/209/2023/09/turkiye-ab_iliskileri_kronolojisi.pdf.

- Aydın, Rıfat (2018), “Ulus, uluslaşma ve devlet: Bir modern kavram olarak ulus devlet”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı: 1, ss. 229-256.
- *BBC News Türkçe* (2020), “Mülteci krizi: Edirne’de ‘sınırdaki’ göçmenler”, 01.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51697215>.
- *BBC News Türkçe* (2020), “Reuters: MİT başkanı Hakan Fidan ve Suriye istihbaratının başkanı Ali Memlük Moskova’da görüştü”, 14.01.2020, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51100175>.
- *BBC News Türkçe* (2020), “Yunanistan AB dışişleri bakanlarını olağanüstü toplantıya çağırdı, binlerce göçmen sınırdaki”, 01.03.2020, Erişim Tarihi: 11.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51697213>.
- *BBC News Türkçe* (2021), “Kobani (6 – 8 Ekim) olayları 2014’te nasıl başladı, sonrasında neler yaşandı?”, 23.09.2024, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54292879>.
- *BBC News Türkçe* (2021), “Suriye’de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası”, 15.03.2021, Erişim Tarihi: 04.0.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932>.
- Bekarca Şen, Asiye & Vural, Cem (2014), “Suriye İç Savaşında göç ve kadın”, *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 17, ss. 29-40.
- Çiçekli, Bülent (2009), *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü.
- Çil, Uğur (2016), “Avrupa’nın büyük imtihanı: demokrasi mi, pragmatizm mi?”, *Anadolu Ajansı*, 12.08.2016, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/avrupa-nin-buyuk-imtihani-demokrasi-mi-pragmatizm-mi/615218>.

- Demirkıran, Özlem & Çiçek, Eda & Sarıkçıoğlu, Havva Eltet (2010), “Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinde "son dönem"”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 1, ss. 57-75.
- Dizman, Mücahit (2024), “Diplomasi”, *Tarih Kritik Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 1, ss. 84-91.
- Ekşi, Nuray (2017), “18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin hukuki niteliği”, *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, Cilt 1, Sayı: 1, ss. 47-85.
- Eriş, Vedat & Yazıcı, Hasan (2019), “21. Yüzyılda Ulus Devletin Bağımsız Siyaset Belirleme Gücü: Türkiye Cumhuriyeti Örneği”, *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 4, ss. 244-253.
- Erten, Rifat (2015), “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında genel bir değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı: 1, ss. 3-52.
- *Euronews* (2019), “Erdoğan’dan ‘AB ile vize muafiyeti için gerekli kriterlerin karşılanmasını hızlandırın’ genelgesi”, 18.09.2019, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2019/09/18/erdogan-ab-ile-vize-muafiyeti-icin-gerekli-kriterlerin-karsilanmasini-hizlandirin-geneli>.
- European Council (2020), “EU HR Borrell visits Türkiye”, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20200303-eu-hr-borrell-visits-Türkiye>.
- Fansa, Mehmet (2021), “Kimim ben? Göçmen, sığınmacı, mülteci, yabancı, vatansız ve geçici koruma: Türkiye’deki Suriyeliler”, *Antakiyat*, Cilt 4, Sayı: 2, ss. 289-306.

- Göç İdaresi Başkanlığı, “Geçici korumamız altındaki Suriyeliler”, Erişim Tarihi: 19.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.
- Göç İdaresi Başkanlığı, “Türkiye’de geçici koruma”, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>.
- Göçmen, İlke (2014), “Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının hukuki yönden analizi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 2, ss. 21-86.
- *Hürriyet* (1999), “AB’siz de büyürüz”, Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ab-siz-de-buyuruz-39117159>.
- ILO (2023), “Hayata fırsat”, Erişim Tarihi: 26.03.2024, Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_867026.pdf.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, “Adaylık süreci”, Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=446.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, “Avrupa Birliği – temel politika alanları – dış ve güvenlik politikası”, Erişim Tarihi: 20.07.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=228.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2016), “5 soruda Türkiye – AB zirvesi”, 09.03.2016, Erişim Tarihi: 06.03.2024, Erişim Adresi: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=2049&id=1307.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2023), “Yeni Göç ve İltica Paketi’nde sona doğru: AP ve AB Konseyi, beş önemli başlıkta daha anlaşmaya vardı”, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=13933&id=13935.

- İstanbul Gedik Üniversitesi, “Pragmatizm nedir?”, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://uzemigunsem.gedik.edu.tr/pragmatizm-nedir>.
- Karaca, Hüseyin Akif (2020), “Türkiye - Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması ve 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - Avrupa Birliği Zirve Bildirisi uyarınca düzensiz göçle mücadele ve bazı sorunlu alanlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı: 4, ss. 155-194.
- Kissinger, Henry (2022), *Diplomasi*, Ankara: Panama Yayıncılık.
- Koçak, Süleyman Yaman (2009), “Ankara Anlaşması’ndan müzakerelere Avrupa Birliği mali yardımları”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 16, Sayı: 2, ss. 133-146.
- Kurnaz, İbrahim & Avcı, Yasin (2024), “Machiavelli ve realist uluslararası ilişkiler teorisi”, *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, Cilt 5, Sayı: 1, ss. 102-124.
- Lorasdağı, Berrin Koyuncu, “Ulus-devlet”, TÜBİTAK, Erişim Tarihi: 05.06.2024, Erişim Adresi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ulus_devlet.
- Machiavelli, Niccolo (2022), *Prens*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- *Milliyet* (1999), “Cem’den ‘adaylık’ temennisi”, 22.09.1999, Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/cemden-adaylik-temennisi-5238452>.
- Niu, Song & Fan, Bing (2016), “An overview of the Middle East immigrants in the EU: Origin, status quo and challenges”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 2, ss. 51-72.
- NTV (2024), “Bakan Fidan ile bir araya gelen Macaristan Dışişleri Bakanı’ndan vize serbestisi açıklaması”, 15.02.2024, Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-fidan-ile-bir-araya-gelen-macaristandisisleri-bakanindan-vize-serbestisi-aciklamasi,C9o23vkbdUGgxBXu2zybaw>.

- Okyar, Onur & Güneş, İsmail Dinçer (2016), “Reel politiği sınırlandıran kamuoyu: Nükleer İran örneği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 50, ss. 77-100.
- Oostlander, Arie (2004), *Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni*, Brüksel: Avrupa Toplulukları Komisyonu.
- Özdemir, Çağatay (2016), “Suriye’de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi?”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, ss. 81-102.
- Özdemir, Haluk (2008), “Uluslararası ilişkilerde güç: Çok boyutlu bir değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 63, Sayı: 3, ss. 113-144.
- Öztürk, Tolga & Boyacı, Ece (2022), “Suriyeli mülteci krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisine yansımaları: Dünya sistemleri analizi üzerinden bir değerlendirme”, *Alanya Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı: 1, ss. 1809-1823.
- Sayıcı, Neslihan (2023), “Ulus devlet tarih sahnesine neden geç çıktı?”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 1, ss. 62-87.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2003), “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu”, Aralık 2003, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyenin_Avrupa_Birligine_Katilim_Surecine_Iliskin_2003_Yili_Ilerleme_Raporu.pdf.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Türkiye-AB ilişkileri”, Erişim Tarihi: 28.06.2024, Erişim Adresi: <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22147/avrupa-birligi.html>.
- T.C. Resmî Gazete (2013), “KANUN: YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU”, No: 28615, 11.04.2013, Erişim Tarihi: 18.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>.

- Taş, İbrahim Ethem & Durgun, Sadegül & Bal, Murat (2023), “Türkiye’de Suriyeli göçü sonrası geliştirilen politikaların kriz yönetimi bağlamında değerlendirilmesi”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 3, ss. 1238-1255.
- Ticaret Bakanlığı (2020), “Türkiye – AB ortaklık ilişkisinin kurulması, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol”, Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/turkiye-ab-ortaklik-iliskisinin-kurulmasi-ankara-anlasmasi-ve-katma-protokol>.
- *TRT Haber* (2020), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kapılar açılmıştır, bu yükten nasibinizi alacaksınız”, 02.03.2020, Erişim Tarihi: 28.02.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kapilar-acilmistir-bu-yukten-nasibinizi-alacaksiniz-464262.html>.
- Tunca, Hakan Ömer & Karadağ, Ahmet (2018), “Suriye’den Türkiye’ye göç: Tehditler ve fırsatlar”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt 28, Sayı: 2, ss. 47-68.
- Tunçarslan, Nilay (2018), “Uluslararası sorunların çözümünde normatif ve reel politik araçların karşılaştırmalı bir analizi: İran ve Suriye krizinde Türkiye’nin arabuluculuğu”, *International Journal of Political Science and Urban Studies*, Cilt 6, Sayı: 2, ss. 73-89.
- Türk-Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Uygulama ve Araştırma Merkezi (2020), “Türkiye’deki Suriyeliler ile 9 yılın özeti: 29 Nisan 2011 – 29 Nisan 2020”, 29.04.2020, Erişim Tarihi: 28.02.2024, Erişim Adresi: <https://tagu.tau.edu.tr/turkiye-39-deki-suriyeliler-ile-9-yilin-ozeti-29-nisan-2011-29-nisan-2020>.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2020), “Avrupa Birliği Konseyi başkanı Charles Michel’in ülkemizi ziyareti”, 04.03.2020, Erişim Tarihi: 26.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.tccb.tr/basin-aciklamalari/365/116880/avrupa-birligi-konseyi-baskani-charles-michel-in-ulkemizi-ziyareti>.

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2020), “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Birliği Konseyi başkanı Michel ve AB Komisyonu başkanı Von Der Leyen ile görüştü”, 09.03.2020, Erişim Tarihi: 30.06.2024, Erişim Adresi: <https://tccb.gov.tr/haberler/410/116976/cumhurbaskani-erdogan-avrupa-birligi-konseyi-baskani-michel-ve-ab-komisyonu-baskani-von-der-leyen-ile-gorustu>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Brüksel Zirvesi (24 – 25 Ekim 2002)”, Erişim Tarihi: 17.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-24-25-ekim-2002.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Feira Zirvesi (20 Haziran 2000)”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/feira-zirvesi-20-haziran-2000.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Helsinki Zirvesi (10 - 11 Aralık 1999)”, Erişim Tarihi: 03.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/helsinki-zirvesi-10-11-aralik-1999.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Laeken Zirvesi (14 – 15 Aralık 2001)”, Erişim Tarihi: 25.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Mart 2020”, Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/mart2020.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Selanik Zirvesi (19 – 20 Haziran 2003)”, Erişim Tarihi: 29.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/selanik-zirvesi-19-20-haziran-2003.tr.mfa>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı”, Erişim Tarihi:

06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>.

- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Vatandaşlarımızın Schengen alanına vizesiz seyahati, Geri Kabul Anlaşması ve Göç Eylem Planı”, Erişim Tarihi:

06.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa#:~:text=Geri%20Kabul%20Anla%C5%9Fmas%C4%B1%20yasad%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20g%C3%B6%C3%A7menlere,Geri%20Kabul%20Anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1%20kapsam%C4%B1%20d%C4%B1%C5%9F%C4%B1ndad%C4%B1r>.

- UNICEF (2014), “Kobani’den Türkiye’ye gelen Suriyeliler’e UNICEF’ten acil yardım”, 23.09.2014, Erişim Tarihi: 05.03.2024, Erişim Adresi:

<https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/kobaniden-t%C3%BCrkiye-gelen-suriyelilere-uniceften-acil-yard%C4%B1m>.

- Ülger, İrfan Kaya (2020), “Türkiye – AB ilişkilerinde temel anlaşmazlık konuları”, *Anadolu Ajansı*, 10.03.2020, Erişim Tarihi: 12.03.2024, Erişim Adresi:

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ab-iliskilerinde-temel-anlasmazlik-konulari-/1760573>.

- Zabunoğlu, H. Gökçe (2018), “Günümüzde ulus-devlet”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı: 1, ss. 535-559.